

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

ΙΕΠ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
για το μάθημα της Ηθικής
στις Α΄, Β΄ & Γ΄ Τάξεις Γυμνασίου

Γνωστικό Πεδίο: Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Γνωστικό Αντικείμενο/επίπεδο εκπαίδευσης: Ηθική (Γυμνάσιο)

Εμπειρογνώμονες Εκπόνησης του Προγράμματος Σπουδών

Επόπτης:

Στυλιανός Βιρβιδάκης, Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ

Εκπονητές/Εκπονήτριες:

Χαράλαμπος Βέντης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ

Σταύρος Καραγεωργάκης, δρ. Φιλοσοφίας, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Βάσω Κιντή, Ομότιμη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Κορναράκης, Καθηγητής ΕΚΠΑ

Άννα Ντιντή, δρ. Φιλοσοφίας

Νίκη Παπαγεωργίου, Καθηγήτρια ΑΠΘ

Χαρινέλα Τουρνά, δρ. Φιλοσοφίας, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων Β΄ Αθήνας

Περιεχόμενα

Α΄ Μέρος	4
A. Γενικά χαρακτηριστικά	4
A1. Η Φυσιογνωμία του μαθήματος της Ηθικής	4
A2. Η ταυτότητα του μαθήματος	6
B. Σκοποθεσία	7
B1. Γενικοί σκοποί	7
B2. Ειδικοί σκοποί.....	7
B3. Στόχοι/Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	8
Γ. Περιεχόμενα-Διδασκαλία	10
Γ1. Περιεχόμενα-διδασκτικά πεδία.....	10
Γ2. Λειτουργία της Μαθησιακής Διδασκαλίας	12
Γ3. Μεθοδολογία	13
Γ4. Αξιολόγηση	14
Γ5. Διδακτικό υλικό	17
Γ6. Διάγραμμα Ύλης.....	17
Β΄ Μέρος	18
B1. Συνοπτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών	18
B2. Αναλυτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών.....	20

Α' Μέρος

Α. Γενικά χαρακτηριστικά

Α1. Η Φυσιογνωμία του μαθήματος της Ηθικής

Το ΠΣ του μαθήματος της Ηθικής διαμορφώνεται σύμφωνα με τα νεότερα κοινωνικά, επιστημονικά και εκπαιδευτικά δεδομένα που οδηγούν στην ανάγκη για τη σύνταξή του για τις τέσσερις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και για όλες τις τάξεις Γυμνασίου και Λυκείου και απευθύνεται σε μαθητές/τριες που επιθυμούν απαλλαγή από το μάθημα των Θρησκευτικών. Προφανώς, το μάθημα της Ηθικής επεκτείνεται σε πλήθος κοινωνικών και υπαρξιακών προβληματισμών που αφορούν κάθε άνθρωπο, ανεξαρτήτως θρησκευματος ή ιδεολογίας.

Στο κοινωνικό επίπεδο, τα τελευταία χρόνια σημαντικές αλλαγές έχουν σημειωθεί στη σύνθεση και, κατ' επέκταση, στην οργάνωση των κοινωνιών:

- Ιδιαίτερως η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί ένα προφανές γεγονός, ενώ και οι κοινωνικές νοοτροπίες έχουν διέλθει διαδοχικά από το στάδιο της πολιτισμικής αφομοίωσης στο στάδιο της αποδοχής της διαφορετικότητας και από εκεί στο στάδιο της ειρηνικής συνύπαρξης.
- Οι μεγάλες οικονομικές ανισότητες που επικρατούν σε όλο τον πλανήτη, καθώς και η κρίση των πολιτικών θεσμών αποτελούν προκλήσεις για τις ηθικές και πολιτικές θεωρίες.
- Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη και η αύξηση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως και ο όγκος των πληροφοριών που κατακλύζει τη ζωή των σύγχρονων ανθρώπων, και ιδιαίτερα των μαθητών/τριών, δημιουργούν την ανάγκη για επαναπροσδιορισμό των στόχων των σχολικών προγραμμάτων. Επιπλέον, οι νέες προοπτικές που δημιουργούνται λόγω της ταχύτατης προόδου της πληροφορικής εγείρουν νέα ερωτήματα και ειδικά για τις σχέσεις πνεύματος/ψυχής/νου και ύλης/σώματος, για την ίδια τη φύση της ανθρώπινης σκέψης και πράξης στο πεδίο της Ηθικής Φιλοσοφίας.
- Η αναβίωση εθνικιστικών τάσεων, η διακύβευση στην πράξη κεκτημένων δικαιωμάτων και ελευθεριών και η αναμφισβήτητη και συνεχιζόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση δημιουργούν την ανάγκη για μια νέα θεώρηση και αξιολογική στάση του σύγχρονου ανθρώπου.
- Ο ρόλος και οι ποικίλες μορφές τέχνης, από τα παραδοσιακά θεμέλια της έννοιας του *ωραίου*, αλλά και την έκφραση του *ιερού* και της θρησκευτικής πίστης που σχετίζονται με κανονιστικές αντιλήψεις του ευ ζην έχουν κλονιστεί και, ως εκ τούτου, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη ερμηνείας και επαναπροσδιορισμού τους στις σύγχρονες συνθήκες.

Σε αυτές τις συνθήκες, χρειάζονται πολίτες εκπαιδευμένοι στην αποδοχή της διαφορετικότητας, έτοιμοι να συνομιλήσουν μεταξύ τους και προσανατολισμένοι σε συγκλίσεις. Χρειάζονται επίσης πολίτες που να είναι σε θέση να κρίνουν, να αξιολογήσουν και να λάβουν αποφάσεις σε κρίσιμα ζητήματα. Η Ηθική Φιλοσοφία, λόγω ακριβώς της διαλογικής και επιχειρηματολογικής της φύσης, μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Γι' αυτό και το Πρόγραμμα

Σπουδών του μαθήματος είναι ανάγκη να λάβει υπόψη του αυτές τις εξελίξεις, ενσωματώνοντας Θεματικά Πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες που πραγματεύονται συστηματικά ζητήματα Εφαρμοσμένης Ηθικής και επανεξετάζουν παραδοσιακά ερωτήματα της Ηθικής, με αναφορά στις διασυνδέσεις τους με περιοχές της μεταφυσικής, της πολιτικής φιλοσοφίας, της αισθητικής και της φιλοσοφίας της επιστήμης, εντάσσοντάς τα σε συγχρονικό πλαίσιο.

Αυτή η ανάγκη γίνεται ακόμα πιο σύνθετη, αν λάβουμε υπόψη τις αλλαγές που συμβαίνουν όχι μόνο στο κοινωνικό πεδίο, αλλά και στις επιμέρους επιστήμες και την τεχνολογία, και φυσικά και στη Φιλοσοφία. Χαρακτηριστική είναι η σύνδεση της Φιλοσοφίας με διάφορα παραδοσιακά και νέα επιστημονικά πεδία, όπως, π.χ., με το πεδίο των πολιτισμικών σπουδών, των σπουδών φύλου. Ταυτόχρονα, παραδοσιακοί κλάδοι της Φιλοσοφίας, όπως η Ηθική, έκαναν στροφή προκειμένου να ανταποκριθούν στις νέες προκλήσεις, κι έτσι δόθηκε έμφαση στην Εφαρμοσμένη Ηθική Φιλοσοφία και επομένως στην ανάγκη της Φιλοσοφίας να απαντήσει σε προβλήματα που γεννήθηκαν από τα σημερινά δεδομένα (Περιβαλλοντική Ηθική, Ηθική και Οικονομία, κοινωνική Ηθική, ρομποτοθητική, Ηθική του διαδικτύου, κ.λπ.). Όλες αυτές οι τάσεις επιχειρείται να παρουσιαστούν σε ένα εκσυγχρονισμένο Πρόγραμμα Σπουδών Ηθικής, προσαρμοσμένο στα νέα δεδομένα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η Ηθική χάνει το ιστορικό βάθος του φιλοσοφικού προβληματισμού.

Εκσυγχρονισμός του Προγράμματος Σπουδών επιβάλλεται, όμως, και λόγω των αλλαγών σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Το πλαίσιο των Νέων Π.Σ. Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου συστήνει ως βασικές αρχές τη διδασκαλία σε ομάδες, τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, τη σύνδεση της μάθησης με καταστάσεις και περιβάλλοντα της ζωής (διατύπωση ερωτημάτων, προσδιορισμό προβλημάτων, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων), την αξιοποίηση των ΤΠΕ και της τέχνης στη διδασκαλία.

Αυτές οι αρχές επιδιώκουν όχι μόνο την απόκτηση γνώσεων από τους/τις μαθητές/τριες, αλλά και την καλλιέργεια κριτικής σκέψης, καθώς και την ανάπτυξη δεξιοτήτων, κυρίως των λεγόμενων «ήπιων» δεξιοτήτων ζωής. Κρίνεται σκόπιμο λοιπόν να ενσωματωθούν στη διδασκαλία του μαθήματος της Ηθικής και, κατά συνέπεια, πρέπει να συνδεθούν με το περιεχόμενο του μαθήματος όπως προτείνεται από το Πρόγραμμα Σπουδών. Επίσης, η βιωματική και η διερευνητική διάσταση της διδασκαλίας που, ως άξονες, διατρέχουν την εφαρμογή των παραπάνω αρχών, πρέπει με το Πρόγραμμα Σπουδών να αναδειχθούν και να προταθούν στους/στις εκπαιδευτικούς, εφόσον, επιπλέον, προσιδιάζουν στο μάθημα της Ηθικής Φιλοσοφίας. Αλλά και σε επίπεδο διδακτικών τεχνικών, το μάθημα της Ηθικής μπορεί να αξιοποιήσει σύγχρονες τεχνικές, όπως είναι η προσομοίωση και το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση, το παιχνίδι αντιλογίας κ.λπ.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι η Ηθική Φιλοσοφία διακρίνεται από επιμέρους ηθικά συστήματα και διαφέρει από άλλες ανθρώπινες πνευματικές δραστηριότητες ως προς την πρακτική, κοινωνική και πολιτική διάστασή της και τη συμβολή της στη διατήρηση της κοινωνίας στην οποία κυοφορείται και κυκλοφορεί ως αξιακό υπόβαθρο και κανονιστικό πλαίσιο συμπεριφοράς και στάσεων ή στις πολιτικές αλλαγές της.

A2. Η ταυτότητα του μαθήματος

Το μάθημα της Ηθικής θα διδάσκεται σε όλους/όλες τους/τις μαθητές/τριες που ζητούν/ επιθυμούν απαλλαγή από το μάθημα των Θρησκευτικών. Οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της Ηθικής θα είναι αντίστοιχες του μαθήματος των Θρησκευτικών ανά τάξη και ανά τύπο σχολείου.

Τα προαναφερόμενα στοιχεία –κυρίως η ένταξη της Ηθικής στο πρόγραμμα– σχετίζονται και με μια σειρά από άλλα δεδομένα εκπαιδευτικά αλλά και συστατικά της φύσης του μαθήματος, τα οποία προσδιόρισαν σε μεγάλο βαθμό την κατεύθυνση του Προγράμματος Σπουδών:

Το μάθημα της Ηθικής σε όλες τις τάξεις Γυμνασίου αποτελεί μια εισαγωγική «μύηση» στην ιδιαιτερότητα και στον πρακτικό χαρακτήρα της ηθικοφιλοσοφικής δραστηριότητας. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η κατανόηση της φιλοσοφικής σκέψης απαιτεί την ανάδειξη της ιδιαιτερότητας των «ανοικτών» ερωτημάτων που την απασχολούν.

Επιπλέον, υπάρχει μια διεθνώς αναγνωρισμένη αναγκαιότητα για την εισαγωγή μαθήματος Ηθικής, καθώς στα αντίστοιχα Προγράμματα Σπουδών άλλων χωρών ενισχύεται προοδευτικά η τάση να ενσωματώνεται ένα τουλάχιστον ανάλογο μάθημα, απευθυνόμενο σε μαθητές/τριες άθεους/ες, αγνωστικιστές/τριες, ετερόδοξους/ες, αλλόθρησκους/ες κ.ά. Τα διάφορα Προγράμματα Σπουδών υποστηρίζουν την αναγκαιότητα της παρουσίας της Ηθικής με διάφορους τρόπους, όλα όμως συγκλίνουν στα παρακάτω:

- α. Το μάθημα της Ηθικής ενισχύει την κριτική σκέψη, τη σαφή και τεκμηριωμένη διατύπωση προφορικού και γραπτού λόγου, δεδομένου ότι οι αποφάνσεις μας περί καλού και κακού συναρτώνται άμεσα με τις αποφάσεις μας για επιδίωξη του πρώτου και αποτροπή από το δεύτερο.
- β. Η προβληματική της Ηθικής –μέσα από τα ερωτήματα που θέτει και τις απαντήσεις που δίνει σε αυτά– διαχέεται και εμπλέκεται, ρητά ή άρρητα, σε θεμελιακά ζητήματα που συνδέονται με όλα τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος. Επομένως, η διδασκαλία της Ηθικής Φιλοσοφίας ενισχύει τη διαθεματικότητα και τη διεπιστημονικότητα, ενώ, επιπλέον, διευκολύνει την κατανόηση της σύνδεσης των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων με τον πρακτικό βίο.
- γ. Καλλιεργεί την κουλτούρα του διαλόγου, της αντιπαράθεσης επιχειρημάτων, της σύνθεσης απόψεων, του κριτικοερμηνευτικού λόγου και κυρίως του κριτικού και αυτοκριτικού αναστοχασμού επί των ιδεών, των θρησκευτικών δογμάτων, των πολιτικών θεωριών και κοινωνικών συστημάτων.
- δ. Στην Ηθική Φιλοσοφία δεν υπάρχουν έτοιμες εκ των προτέρων απαντήσεις στα ζητήματα στα οποία εφαρμόζεται. Οι έννοιες και οι αρχές της Ηθικής Φιλοσοφίας χρησιμοποιούνται για τη διατύπωση επιχειρημάτων, την αναστοχαστική στάθμιση αξιών και θέσεων και την αντιμετώπιση ηθικών διλημμάτων.

B. Σκοποθεσία

B1. Γενικοί σκοποί

Οι γενικοί σκοποί του μαθήματος είναι οι μαθητές/τριες:

- ο να χειρίζονται ηθικά διλήμματα και ηθικά προβλήματα που εμφανίζονται στον δημόσιο χώρο και στην προσωπική ζωή,
- ο να μαθαίνουν να ακούνε την άλλη άποψη, να εκτιμούν και να αξιολογούν τα επιχειρήματα της άλλης πλευράς,
- ο να κατανοήσουν ότι η Ηθική δεν ταυτίζεται με τον *ηθικισμό*, κάθε είδους και προέλευσης, ο οποίος προϋποθέτει (και συνεπάγεται) την καταπίεση, την υποταγή και την ηθικολογία,
- ο να διακρίνουν την αυτοτέλεια και ανεξαρτησία της φιλοσοφικής Ηθικής από την όποια θρησκευτική Ηθική και να αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα σε μια σαφή και αυστηρά πειθαρχημένη επιχειρηματολογία που αποσκοπεί στην επί ίσοις όροις διεξαγωγή ενός ισότιμου έλλογου διαλόγου, όπου η πειθώ προκύπτει ως προϊόν αυτού του τύπου διαλόγου,
- ο να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τους όρους και τις αρχές διατύπωσης ενός φιλοσοφικού/ηθικού ερωτήματος,
- ο να αναγνωρίζουν τη δομή του φιλοσοφικού επιχειρήματος, που χρησιμοποιείται στο πεδίο της ηθικής,
- ο να διακρίνουν τα έγκυρα επιχειρήματα,
- ο να διερευνούν κριτικά και συγκριτικά τις πιθανές απαντήσεις στα φιλοσοφικά/ηθικά ερωτήματα.

B2. Ειδικοί σκοποί

Οι ειδικοί σκοποί για τους/τις μαθητές/τριες είναι:

- α) Να αποκτήσουν μια εισαγωγική γνώση ηθικών ζητημάτων, η οποία θα λειτουργεί ταυτόχρονα και ως πρόσκληση στην αντιμετώπισή τους ενσυνείδητα και *μετά λόγου γνώσεως*.
- β) Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στον ηθικό/φιλοσοφικό στοχασμό, ώστε η πρό(σ)κληση αυτή να απαντηθεί θετικά.
- γ) Να καλλιεργήσουν αυτόνομη συνθετική και κριτική σκέψη.
- δ) Να αντιληφθούν τη χρησιμότητα της Εφαρμοσμένης Ηθικής για την καθημερινή τους ζωή, ιδιαίτερα στη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με ηθικά διλήμματα και συγκρούσεις αξιών.

B3. Στόχοι/Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα

Οι παραπάνω σκοποί εξειδικεύονται στους εξής στόχους (γνώσεις-ικανότητες/δεξιότητες, αξίες/στάσεις)

I. Γνώσεις

Οι μαθητές/τριες να μπορούν:

1. Να γνωρίσουν τη μέθοδο, την ιδιοτυπία και τη σπουδαιότητα της Ηθικής ως πνευματικής δραστηριότητας και τα βασικά σημεία ως προς τα οποία διαφοροποιείται από τις επιστήμες, τους νόμους, ιδεολογικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις και από όμορους πνευματικούς χώρους.
2. Να γνωρίσουν ηθικές απόψεις από την Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία και στάσεις ζωής που γεννήθηκαν από τον φιλοσοφικό στοχασμό της πρώιμης και ύστερης ελληνικής σκέψης αλλά και γενικότερα στο πλαίσιο της παγκόσμιας φιλοσοφικής κληρονομιάς, με αναφορά στα πρόσωπα που τις διατύπωσαν και να συνειδητοποιούν την ύπαρξη ανάλογων ηθικών αντιλήψεων σε άλλες πολιτισμικές παραδόσεις
3. Να γνωρίσουν τη σημασία βασικών ηθικοφιλοσοφικών εννοιών και των αποχρώσεών τους ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο χρησιμοποιήθηκαν, καθώς και τη διεπιστημονική διαπλοκή τους και τη γενικότερη απήχησή τους σε διάφορα πεδία πνευματικής δραστηριότητας.

II. Ικανότητες-Δεξιότητες

Οι μαθητές/τριες να μπορούν:

1. Να προσεγγίζουν αναστοχαστικά τα μεγάλα ερωτήματα, ειδικότερα τα ηθικά, που διατυπώνει ο άνθρωπος για την ύπαρξή του και για το νόημά της και, προπάντων, να προσεγγίζουν κριτικά τις απαντήσεις που κατά καιρούς δίνονται σε αυτά.
2. Να επεξεργάζονται ένα ηθικο/φιλοσοφικό ερώτημα ή πρόβλημα ατομικά αλλά και στο πλαίσιο μιας ομάδας, και να διατυπώνουν (προφορικά ή γραπτά) τη δική τους άποψη με τεκμηριωμένο λόγο, κάνοντας χρήση επιχειρημάτων.
3. Να συγκρίνουν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης και ανάλυσης των δεδομένων ενός ηθικο/φιλοσοφικού ερωτήματος ή πολιτικού προβλήματος και να προβαίνουν σε κριτικές αποτιμήσεις.
4. Να αναδιατυπώνουν τις διάφορες φιλοσοφικές απόψεις σε ζητήματα Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας, ειδικότερα ζητήματα Ηθικής, Πολιτικής, Αισθητικής Φιλοσοφίας, προβαίνοντας συγχρόνως στη μελέτη των διασυνδέσεών τους και σε κριτική αποτίμησή τους.
5. Να μελετούν ηθικο/φιλοσοφικά κείμενα, να ανασυγκροτούν το κεντρικό φιλοσοφικό επιχείρημα, να παρακολουθούν τους τρόπους λογικής και αποδεικτικής στήριξής του και να προβαίνουν σε κριτικό σχολιασμό.

6. Να μελετούν ποικίλα, πολυτροπικά κείμενα, κινηματογραφικές ταινίες, αποσπάσματα μυθιστορημάτων, ποιητικών και θεατρικών έργων, πίνακες ζωγραφικής, μουσικές συνθέσεις, κ.λπ. και να τα συνδέουν με κεντρικούς ηθικοφιλοσοφικούς προβληματισμούς.
7. Να χρησιμοποιούν τους φιλοσοφικούς όρους με ακρίβεια και συνέπεια για τη διατύπωση των δικών τους απόψεων.
8. Να μαθαίνουν να ακούνε και να σέβονται την αντίθετη άποψη, να αναζητούν και να αξιολογούν τα επιχειρήματα που τη στηρίζουν.
9. Να θέτουν υπό έλεγχο και τις δικές τους πεποιθήσεις τις οποίες αντλούν από το περιβάλλον τους έτσι ώστε να επιτευχθεί υπέρβαση του «εγκλωβισμού» του/ης καθένα/μιάς στις παραδοσιακές του/της πεποιθήσεις που οδηγεί στην ειρηνική συνύπαρξη ανθρώπων από διαφορετικά περιβάλλοντα και δημιουργεί ένα πανανθρώπινο βλέμμα, χωρίς μισαλλοδοξία. Το σχολείο επιθυμεί να παρεμβαίνει με διαπολιτισμική αγωγή στην ισότιμη και με αμοιβαίο σεβασμό αποδοχή των ποικίλων πεποιθήσεων που δεν είναι βλαπτικές για τον άλλο.

III. Αξίες-Στάσεις

Οι μαθητές/τριες να μπορούν:

1. Να κατανοήσουν τον οικουμενικό χαρακτήρα εννοιών και φιλοσοφικών ερωτημάτων, ειδικότερα από τον χώρο της Πρακτικής Φιλοσοφίας, τόσο σε επίπεδο προβληματικής όσο και σε επίπεδο μεθόδων διατύπωσης, κριτικής ανάλυσης και τεκμηρίωσης των απαντήσεων.
2. Να εκτιμούν την αξία της αφαίρεσης για τη διαχείριση της πολυπλοκότητας ενός προβλήματος.
3. Να αναγνωρίζουν ότι η Ηθική Φιλοσοφία είναι ταυτόχρονα γνώση, μέθοδος έρευνας και στάση ζωής.
4. Να καλλιεργούν βαθμιαία αναστοχαστική στάση απέναντι σε κάθε ιδέα, άποψη ή και κοσμοθεώρηση που διατυπώνεται από διάφορες πηγές με σαφή ή υπορρητη πρόθεση να επηρεάσει τη σκέψη ατόμων, ομάδων ή και του συνόλου της κοινωνίας ή να χειραγωγήσει συνειδήσεις.
5. Να διαμορφώσουν σταδιακά, προσωπική, αλλά κριτικά θεμελιωμένη άποψη για τα κρίσιμα ζητήματα του κόσμου και της ζωής τους με αφετηρία τη σύνθεση των σχολικών γνώσεων, των προσωπικών τους απόψεων και της κοινωνικής εμπειρίας τους.
6. Να συνεργάζονται σε ομάδες στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης.
7. Να συνδιαλέγονται κατανοώντας την αξία του σεβασμού της διαφορετικής άποψης, των αρχών και αξιών του ισότιμου δημοκρατικού διαλόγου, και εν τέλει της συναίνεσης και της σύνθεσης απόψεων.

Γ. Περιεχόμενα-Διδασκαλία

Γ1. Περιεχόμενα-διδασκτικά πεδία

Για τη σύνταξη του Προγράμματος Σπουδών αξιοποιήθηκε με σχετικές προσαρμογές μία από τις αρχές των Προγραμμάτων Σπουδών Φιλοσοφίας (2001, 2014 και 2020). Πρόκειται για τη συστηματική (θεματική) προσέγγιση με κάποιες ιστορικές παρεμβάσεις, δεδομένου ότι τα εκάστοτε εθνικά και πολιτισμικά πλαίσια καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις κυρίαρχες ηθικές αντιλήψεις και συνακόλουθα τις κοινωνικά κατασκευασμένες αναπαραστάσεις ρόλων στην διαμόρφωση των κοινωνικών πρακτικών, κάτι που σημαίνει ότι προτεραιότητα έχει η διερεύνηση των διαφόρων ζητημάτων μέσα από το πρίσμα της ηθικής στάσης και συμπεριφοράς, και όχι η ιστορική παράθεση των ηθικο/φιλοσοφικών θεωριών. Αυτή η προσέγγιση εξυπηρετεί ταυτόχρονα δύο στόχους:

Πρώτον, οι μαθητές/τριες αντιλαμβάνονται ότι η Ηθική Φιλοσοφία είναι μια δραστηριότητα την οποία καλούνται να ασκήσουν και οι ίδιοι/ες, όπως και οι φιλόσοφοι. Οι μαθητές/τριες καλούνται όχι απλώς να μάθουν τι είπαν οι μεγάλοι ηθικοί φιλόσοφοι αλλά να εκφράζουν και να υποστηρίζουν τις δικές τους τοποθετήσεις. Έτσι, θα είναι σε θέση –έχοντας υπόψη τις φιλοσοφικές ιδέες, τον πλούτο και το βάθος τους– να σκέπτονται κριτικά, άρα φιλοσοφικά και να διατυπώνουν τις δικές τους ιδέες, δίχως αυτό να σημαίνει ότι θα αποκλείονται οι ιστορικές αναφορές.

Δεύτερον, αποθαρρύνεται η αποστήθιση, αφού ενδιαφέρει να μάθουν να χειρίζονται τις έννοιες και τις αρχές της Ηθικής, ώστε να μπορούν να τις εφαρμόζουν σε καταστάσεις που μπορεί να προκύψουν στη ζωή τους. Αυτό το Πρόγραμμα Σπουδών αναφέρεται σε ένα μάθημα με χαρακτήρα ευρετικό, ανακαλυπτικό και διερευνητικό. Επομένως, η Ηθική Φιλοσοφία, πέρα από το καθαρά γνωστικό της μέρος, γίνεται ένα εργαλείο που τους αφορά και μπορούν να το χρησιμοποιήσουν, και όχι απλώς ένα «πακέτο» γνώσεων το οποίο καλούνται να το οικειοποιηθούν.

Με αυτή την επιλογή για θεματική/ερωτηματοκεντρική προσέγγιση της Ηθικής, αλλά και ορίζοντας τη διδασκαλία του μαθήματος ως μιας διερευνητικής διαδικασίας, είναι, επιπλέον, δυνατόν να φανεί πώς διαμορφώθηκαν οι ηθικές θεωρίες, πώς αυτές αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, πότε και πώς επηρεάζονται από, αλλά και επηρεάζουν τις ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες και τις προσωπικές απόψεις των ηθικών φιλοσόφων κ.λπ.

Επίσης, δίνεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να αντιληφθούν ότι δεν υπάρχουν δογματικές, οριστικές και τελεσίδικες απαντήσεις στα ηθικά ερωτήματα, απαντήσεις δηλαδή που έχουν δοθεί αμετάκλητα και δεν επιδέχονται αμφισβητήσεις. Από την άλλη, είναι σκόπιμο να μην καλλιεργηθεί στους/στις μαθητές/τριες η άποψη ότι η Ηθική είναι ένα πεδίο όπου «όλα επιτρέπονται», όπου δηλαδή κάθε απάντηση είναι ορθή ή έγκυρη, ή ότι κάθε γνώμη έχει μια σχετική εγκυρότητα, δίνοντας έτσι την εντύπωση ότι δεν υπάρχει καμία απάντηση στον σκεπτικισμό και στον σχετικισμό, ή ότι η Ηθική δεν μπορεί να παραγάγει καμία γνώση ή ότι γενικά ο φιλόσοφος «πριονίζει το κλαδί πάνω στο οποίο κάθεται».

Στο παρόν Πρόγραμμα Σπουδών επιλέχθηκε να ορισθούν Θεματικά Πεδία και Θεματικές Ενότητες οι οποίες, αφενός, μπορούν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για την Ηθική, αφετέρου, τονίζουν τον πρακτικό της χαρακτήρα, όπως διαφαίνεται όχι μόνο στην Ηθική Φιλοσοφία, αλλά και την Πολιτική Φιλοσοφία και την Αισθητική, διότι είτε στον δημόσιο χώρο είτε στην προσωπική τους ζωή οι άνθρωποι πάντοτε αναρωτιούνται για το καλό ή το κακό, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που έχουν ή θα έπρεπε να έχουν ως πολίτες, για το αν η μουσική που ακούν ή οι ταινίες που βλέπουν μπορούν να συνδεθούν με τον κριτικό στοχασμό και να προάγουν την ηθικοφιλοσοφική «απορία», κλπ. Θεωρήθηκε ότι, με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές/τριες θα κατανοήσουν τη σχέση της Ηθικής Φιλοσοφίας με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, αλλά και τη χρησιμότητά της για την επίλυση προβλημάτων. Η έμφαση στην εφαρμοσμένη φιλοσοφία, στην οποία αφιερώνεται ειδικό Θ.Π., επιβάλλεται, εξάλλου, και από τις νέες κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες που περιγράφηκαν στο Α1. Φυσιογνωμία του Μαθήματος και Α2. Η Ταυτότητά του.

Κρίθηκε ότι ακολουθώντας την κάτωθι σειρά στη διάρθρωση της ύλης υπάρχει μια προοδευτική ιστορικο/θεματική ανάπτυξη των ηθικοφιλοσοφικών θεμάτων με κατεύθυνση από το πιο γενικό, αφηρημένο και συλλογικό στο συγκεκριμένο, απτό και προσωπικό/ατομικό. Αυτή η πορεία υπαγορεύεται από τη γενική αρχή που διέπει το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών στο σύνολό του, σύμφωνα με την οποία επιχειρούνται διασαφηνίσεις εννοιών, αναζητούνται οι γενικές ηθικές αρχές σε συνάρτηση με το ιστορικό/κοινωνικό περιβάλλον και το βαθύτερο νόημά τους και στη συνέχεια επιδιώκεται να αφυπνιστεί η συλλογική τους συνείδηση και υπευθυνότητα στη δημόσια σφαίρα ως πολιτών και να διεγερθεί/ερεθιστεί το προσωπικό τους ενδιαφέρον για διαμόρφωση συνειδητοποιημένης προσωπικής στάσης απέναντι σε ζητήματα περισσότερο οικεία σ' αυτούς/ές. Επιπλέον αναδεικνύονται σημαντικά ζητήματα που αφορούν και δίνουν τη δυνατότητα να συζητηθούν θέματα σχετικά με τη λογική δομή της σκέψης, την εγκυρότητα των επιχειρημάτων κ.ά.

Έτσι, τα Θεματικά Πεδία για το μάθημα της Ηθικής στο Γυμνάσιο διαμορφώνονται ως εξής:

1° Θ. Π.: Πρώτοι προβληματισμοί και θεωρίες

Συγκεκριμένα, στο 1° Θεματικό Πεδίο

- α) εξετάζονται κάποια βασικά ερωτήματα που προβληματίζουν ή πρέπει να προβληματίζουν τους νέους και τις νέες,
- β) προτείνονται βασικές ηθικές αρχές για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών,
- γ) προβάλλονται ηθικοί προβληματισμοί για την καλλιέργεια της ηθικής ευαισθησίας, και
- δ) παρουσιάζονται με απλό τρόπο –ανάλογο της ηλικίας των παιδιών– κάποιες ηθικές θεωρίες.

2° Θ. Π.: Η Ηθική στην πράξη

Συγκεκριμένα, στο 2° Θεματικό Πεδίο

- α) εξετάζονται διάφορα προβλήματα υπό το πρίσμα της Ηθικής, και
- β) εγείρονται ηθικοί προβληματισμοί για την πραγμάτευση ζητημάτων από μεγάλο φάσμα της κοινωνικής ζωής.

3° Θ. Π.: Ηθική και θρησκείες

Συγκεκριμένα, στο 3° Θεματικό Πεδίο

- α) εξετάζεται η συμβολή των θρησκειών στην ανάπτυξη ηθικού προβληματισμού, και
- β) παρουσιάζονται βασικές ηθικές αρχές των θρησκειών.

Ο τρόπος αυτός διάρθρωσης της ύλης, όπως και το περιεχόμενο των πεδίων και των ενοτήτων προβάλλει, από τη μια, την ιδιαιτερότητα της ηθικοφιλοσοφικής δραστηριότητας και, από την άλλη, υπηρετεί τους απώτερους σκοπούς του Προγράμματος Σπουδών (που ταυτίζονται με εκείνους των Νέων Προγραμμάτων Δημοτικού-Γυμνασίου-Λυκείου), δηλαδή να αναπτύξει το γνωστικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών, να καλλιεργήσει την κριτική σκέψη και τη διανοητική δημιουργικότητα, να δημιουργήσει θετική στάση για την ηθικο/φιλοσοφική δραστηριότητα, να εκπαιδεύσει ενεργούς και δημοκρατικούς πολίτες.

Γ2. Λειτουργία της Μαθησιακής Διδασκαλίας

Οι ενεργητικές/διερευνητικές μέθοδοι συνδέονται καταστατικά με το μάθημα της Φιλοσοφίας, ενώ και στο παρόν Πρόγραμμα Σπουδών ευνοείται η ανακάλυψη της γνώσης ηθικών θεωριών από τους/τις μαθητές/τριες, μέσα από τη διερεύνηση διαφόρων ηθικοφιλοσοφικών ερωτημάτων και καθημερινών προβλημάτων, και όχι η μετωπική και η από καθέδρας διδασκαλία. Έτσι, είναι δυνατόν να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα διάφορα μεθοδολογικά εργαλεία και τεχνικές που χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον από τη *Νέα Αγωγή*, όπως είναι η βιωματική μάθηση, η ομαδοσυνεργατική, η μέθοδος project, οι ασκήσεις λόγου-αντίλογου, η χρήση μορφών τέχνης, η δραματοποίηση, η μελέτη συγκεκριμένης περίπτωσης, η επίλυση προβλήματος, τα παιχνίδια ρόλων, οι εννοιολογικοί χάρτες, κ.ά.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ο/η εκπαιδευτικός δεν «ενδύεται» τον ρόλο της αυθεντίας και του αποκλειστικού φορέα γνώσης. Αντίθετα, αναλαμβάνει να ενισχύει τους/τις μαθητές/τριες με τις ηθικο/φιλοσοφικές του γνώσεις, να τους/τις καθοδηγεί και να τους/τις εμπνέει, να τους/τις ακούει, να τους/τις υποστηρίζει συναισθηματικά προς την αυτογνωσία.

Χρήσιμο υλικό σ' αυτή τη διαδικασία αποτελούν διάφορες πηγές, όπως: φιλοσοφικά κείμενα, δοκίμια, λογοτεχνικά έργα, κινηματογραφικές ταινίες, ειδησεογραφία, άρθρα επικαιρότητας, κ.λπ. Ειδικά για τα φιλοσοφικά κείμενα, χρειάζεται να αναφερθεί ότι δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ούτε ως υλικό προς αποστήθιση ούτε ως αναντίρρητες αλήθειες. Οι μαθητές/τριες πρέπει να κατανοήσουν ότι τα κείμενα ακόμη και των μεγάλων φιλοσόφων είναι αφορμή για να ενεργοποιήσουν τη σκέψη τους, όπως, δηλαδή, ακριβώς λειτουργούν επί αιώνες για τον πνευματικό κόσμο, ο οποίος με βάση αυτά στοχάζεται, αναστοχάζεται και παράγει νέα φιλοσοφική σκέψη, έτσι και οι μαθητές/τριες να παραγάγουν τον δικό τους τεκμηριωμένο, και γι' αυτό εύλογο προσωπικό λόγο.

Γ3. Μεθοδολογία

Όσα προηγήθηκαν, ιδιαίτερα όσα αναφέρθηκαν στην παρουσίαση των γενικών αρχών του Προγράμματος Σπουδών, συνάδουν με μια μεθοδολογική αντίληψη για τη διδακτική του μαθήματος που συντίθεται από τις αλληλένδετες αρχές της ομαδοσυνεργατικότητας και της μαθητοκεντρικής-ανακαλυπτικής προσέγγισης.

α. Ομαδοσυνεργατικότητα. Αναζητούνται στις προτεινόμενες δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών, όπως και στον Οδηγό του εκπαιδευτικού, δράσεις που παραπέμπουν στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην καλλιέργεια στάσεων και συμπεριφορών που να ευνοούν τη συνεργασία των μαθητών/τριών. Οι μαθητές/τριες μαθαίνουν να ασκούν και να δέχονται κριτική, και γενικά λειτουργούν ως μέλη μιας δημιουργικής ομάδας που «διαλέγεται». Είναι δυνατόν έτσι να αποτυπωθούν τα συναισθήματα, τα νοήματα και οι κανόνες που προκύπτουν από ένα σύμπλεγμα εμπειριών εμπλοκής, ενισχύοντας τις παραμέτρους που αναφέρονται στην κοινωνικότητα, τις αξίες που συνδέονται με τη συμμετοχή σε μια ομάδα, τα πρότυπα που συνδέονται με τη δημοκρατική και δημιουργική διαδικασία και την ικανοποίηση από την επιτυχή της έκβαση. Προτείνονται, λοιπόν, θέματα στα οποία εμπλέκονται διάφορες πτυχές και αναπτύσσεται ποικιλία απόψεων, ώστε να είναι δυνατή μια διαδικασία κατανομής ρόλων μεταξύ των μελών των ομάδων (εδώ ενδείκνυνται τα 6 καπέλα της σκέψης του de Bono). Αυτή η διδακτική μέθοδος είναι γνωστή, καθώς προτείνεται σε αρκετά νέα Π.Σ.

β. Μαθητοκεντρική-Ανακαλυπτική προσέγγιση. Η πρόταση συνδυάζει, στη συγκεκριμένη κατά περίπτωση εφαρμογή της, μεθοδολογικά στοιχεία από διάφορες προσεγγίσεις χωρίς να δεσμεύεται σε καθολική εφαρμογή κάποιων από αυτές. Η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να είναι το αποτέλεσμα μιας συλλογικής ευρετικής που εξελίσσεται ως μια πορεία δημιουργικής επεξεργασίας, και κατά τη διάρκεια της οποίας ο/η εκπαιδευτικός συνδιαλέγεται με τους/τις μαθητές/τριές του σε διάφορα στάδια και συνδιαμορφώνουν τις γνώμες και τις αντιλήψεις τους.

Οι μαθητές/τριες, εξετάζουν διαφορετικές θέσεις, διερευνούν, επιχειρηματολογούν, εμπλέκονται στον σχεδιασμό, στην υλοποίηση και στην παρουσίαση της εκπαιδευτικής πρακτικής που προτείνεται. Έτσι, ενισχύεται η ικανότητά τους να συλλαμβάνουν όψεις της διαδικασίας διαμόρφωσης του γνωστικού αντικείμενου. Μαθαίνουν να κατανοούν βαθύτερα τα φιλοσοφικά επιχειρήματα, αλλά και τα σφάλματα, τις δυσκολίες για την υπέρβασή τους, τις προκαταλήψεις, τις εσωτερικές εντάσεις τους από ριζωμένες παραδοχές, ψυχολογικές συγκρούσεις και τις αντιπαραθέσεις, αλλά και τα κίνητρα των διανοητών, και να τα συγκρίνουν με τα δικά τους, διαμορφώνοντας και αναδιαμορφώνοντας τα πρότυπά τους. Με αυτόν τον τρόπο, στη συνείδησή τους δεν αποτυπώνεται απλώς και μόνο μια συλλογή από πληροφορίες και κρίσεις άλλων σχετικά με την Ηθική Φιλοσοφία, αλλά και δεξιότητες που ευνοούν την κριτική ανίχνευση μέσα από ένα δημιουργικό, δημοκρατικό και γόνιμο διάλογο.

Σε ό,τι αφορά στον/στην εκπαιδευτικό, επιδιώκεται να ενισχυθεί η ικανότητά του να κατανοεί όψεις της προσωπικότητας, δεξιότητες, εκφραστικά μέσα αλλά και αδυναμίες και προκαταλήψεις των μαθητών/τριών του. Διευρύνεται η κριτική και αυτοκριτική του/της

ικανότητα και εκφράζονται εντονότερα τα συναισθήματα ικανοποίησής του/της από το αποτέλεσμα της εργασίας του/της. Επιπρόσθετα, με τα προτεινόμενα θέματα και σε συνδυασμό με την παραπάνω προσέγγιση, το στοιχείο της αμφισβήτησης έχει σαφώς περισσότερες πιθανότητες να εκφραστεί θετικά στο μέτρο που εκφράζεται με διάλογο και αμοιβαία κριτική μέσα σε ένα περιβάλλον δημιουργικής διαδικασίας σε εξέλιξη, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνονται από την ενεργητική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων σε διεργασίες αναστοχασμού και αναπλαισίωσης των εκπαιδευτικών πρακτικών.

Γ4. Αξιολόγηση

Για να λειτουργήσει σωστά η διδασκαλία και η αξιολόγηση πρέπει οι εκπαιδευτικοί να μπορούν να απαντήσουν με σαφήνεια στα εξής ερωτήματα: Α) Πού θέλω να πάω; Β) Πώς θα πάω; Γ) Πώς θα ξέρω ότι έφτασα;

Α) Πού θέλω να πάω;

Αφορά στους γενικότερους σκοπούς του μαθήματος της Ηθικής. Στο συγκεκριμένο Πρόγραμμα Σπουδών πρόκειται για τους γενικούς σκοπούς που αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος αλλά και για τους ειδικούς στόχους κάθε θεματικής ενότητας.

Β) Πώς θα πάω;

Ο τρόπος και η διαδικασία αξιολόγησης του μαθήματος είναι αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας του. Η αξιολόγηση και ο έλεγχος των μαθησιακών στόχων που τέθηκαν στην αρχή της διδασκαλίας δεν θα ακολουθεί μόνο μετά το πέρας κάθε Θεματικού Πεδίου, αλλά και κάθε επιμέρους θεματικής ενότητας, εφόσον προκύπτει από τις απορίες, τα ενδιαφέροντα και τα ερωτήματα μέσα από την ενεργητική «εμπλοκή» των μαθητών/τριών στον διάλογο. Η διαπίστωση των στοιχείων αυτών είναι κριτήριο της διδακτικής επιτυχίας του μαθήματος. Ειδικότερα η αξιολόγηση κάθε Θεματικού Πεδίου πρέπει να γίνεται με ερωτήσεις και ασκήσεις φιλοσοφικής επιχειρηματολογίας, με τις οποίες θα ελέγχεται κατά πόσο οι μαθητές/τριες:

- α) κατανόησαν τη διδαχθείσα ύλη.
- β) είναι σε θέση να την αξιοποιήσουν κριτικά, προκειμένου να εμβαθύνουν περισσότερο στο συζητούμενο θέμα.
- γ) να διατυπώσουν πάνω σ' αυτό σκέψεις που υποστηρίζουν μία θέση ή την αντικρούουν, ασκώντας αιτιολογημένη κριτική.

Στον εκπαιδευτικό ορίζοντα, που συνάδει με τη μεθοδολογική προσέγγιση του παρόντος Προγράμματος Σπουδών, θα πρέπει να επιδιώκεται συχνά η επαφή των μαθητών/τριών με τον πρωτότυπο φιλοσοφικό λόγο και η εξοικείωσή τους με τις πρωτογενείς πηγές του φιλοσοφικού στοχασμού. Είναι παιδαγωγικά σκόπιμο τα σύγχρονα κείμενα που θα επιλέγονται προς κατανόηση και ερμηνεία από τους/τις μαθητές/μαθήτριες, και που θα υπηρετούν ένα γενικό όραμα ανθρωπιστικής παιδείας, να συνδιαλέγονται με ποικίλους τρόπους με τα κείμενα φιλοσόφων

προηγούμενων αιώνων ή και άλλων πολιτισμικών παραδόσεων, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως υλικό συγκριτικής εξέτασης και διαλόγου των διαφορετικών εποχών μέχρι το συγχρονικό του παρόν.

Κατηγορίες προτεινόμενων δραστηριοτήτων αξιολόγησης

Κατανόηση (Μετατροπή): Με τον όρο μετατροπή νοείται η ανάπτυξη της ικανότητας του/της μαθητή/τριας να μεταφέρει ένα πρόβλημα ή μια θεωρία από μια Α σε μια Β μορφή χωρίς να χάνει την ουσία του/της. Τέτοιες μπορούν να είναι: α) η μετατροπή ενός αφηρημένου θέματος σε κάτι συγκεκριμένο –να δώσει, π.χ., ο/η μαθητής/τρια παραδείγματα που να δείχνουν ότι κατανοεί κάποια αφηρημένη έννοια ή επιχειρηματολογική δομή, β) η αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο διατυπώνεται κάτι χωρίς να μεταβάλλεται το νόημά του –να πει π.χ., ο/η μαθητής/τρια αυτό που διάβασε με δικά του λόγια, και γ) η σύμπτυξη ή η ανάπτυξη ενός θέματος –να εκφράσει, π.χ. περιληπτικά ο/η μαθητής/τρια αυτό που αναφέρεται σε πολλές σειρές ή αντίθετα να αναπτύξει περισσότερο μια περιληπτική έκφραση ενός θέματος. (π.χ. σημειώστε περιληπτικά σε τι συνίσταται η συνεισφορά του Καντ στη Ηθική).

Ερμηνεία: Για να καταλάβει ένας αναγνώστης ένα κείμενο πρέπει καταρχήν να *μετατρέψει* τα σύμβολα, τις λέξεις και τις φράσεις σε νοήματα και στη συνέχεια να συλλάβει τη σχέση που υφίσταται ανάμεσα σ' αυτά. Κατά την εξέταση του βαθμού στον οποίο έχει επιτευχθεί αυτός ο στόχος, ζητείται από τον/την μαθητή/τρια να αναφέρει τα κύρια συμπεράσματα που προκύπτουν από ένα κείμενο, από εικόνες κ.λπ.

Προέκταση ή επέκταση: Αναφέρεται στην ικανότητα του μαθητικού κοινού να εξαγει συμπεράσματα και να προσδιορίζει τα όρια ισχύος τους και τους γενικότερους περιορισμούς τους, να διατυπώνει νέες υποθέσεις με βάση δεδομένα στοιχεία, να συμπληρώνει τα στοιχεία, τα οποία λείπουν από τα δεδομένα που διαθέτει, να προσδιορίζει τον βαθμό πιθανότητας εμφάνισης των διαφόρων συνεπειών ή εξελίξεων που πρόκειται να ακολουθήσουν, αν ισχύουν ορισμένες προϋποθέσεις κ.λπ. Κατά την εξέταση, ο έλεγχος της επίτευξης του στόχου αυτού της ανάπτυξης, δηλαδή της ικανότητας του/της μαθητή/τριας να προβαίνει σε λογικές προεκτάσεις γίνεται συνήθως μαζί με τον έλεγχο επίτευξης και των άλλων υποστόχων της κατηγορίας της κατανόησης. Οι ερωτήσεις που αναφέρονται στην προέκταση αποσκοπούν στο να καθορίσουν αν ο/η μαθητής/τρια είναι ικανός/ή να προχωρήσει πέρα από τα συγκεκριμένα δεδομένα και τις συγκεκριμένες πληροφορίες και αν οι προεκτάσεις του αυτές είναι ορθές, αν μπορεί να γενικεύει ή αντίθετα να εξειδικεύει.

Τα φιλοσοφικά κείμενα που θα χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση καλό θα είναι να προάγουν τον διακαλλιτεχνικό διάλογο, να επιτρέπουν τη σύνδεσή τους και με τη λογοτεχνία και τις άλλες καλές τέχνες (ζωγραφική, θέατρο, μουσική, κινηματογράφος, κ.λπ.). Συνολικά το περιεχόμενό τους να βρίσκεται σε συμβατότητα με τις αρχές της σύγχρονης διδακτικής, να περιλαμβάνει δηλαδή συγκεκριμένες ασκήσεις που προϋποθέτουν τη συνδυαστική αξιοποίηση των

πληροφοριών. Καλό είναι να λαμβάνονται υπόψη οι άμεσες εμπειρίες των μαθητών/τριών. Είναι αυτονόητο ότι οι ερωτήσεις θα πρέπει να είναι πρωτίστως ανοιχτού τύπου ή ελεύθερης ανάπτυξης. Δεν θα αποκλείεται όμως ο συνδυασμός τους με μικρό αριθμό ερωτήσεων «αντικειμενικού» ή «κλειστού» τύπου (σωστό-λάθος, σύζευξης, πολλαπλής επιλογής) και κυρίως ερωτήσεων στις οποίες συνδυάζεται ο αντικειμενικός τύπος με την ελεύθερη ανάπτυξη (π.χ. σημειώστε τη σωστή απάντηση και αιτιολογήστε την επιλογή σας).

Γενικά στην αξιολόγηση των μαθητών/τριών πρέπει να προτιμώνται ασκήσεις ανακεφαλαίωσης και εργασίες εμπέδωσης που να προωθούν την κριτική σκέψη και δημιουργικότητα, σε συνδυασμό με την εμπάθυνση, σύνθεση και επέκταση των γνωστικών στοιχείων. Η ύπαρξη ασκήσεων και εργασιών στο τέλος της ενότητας ή του θεματικού πεδίου συμβάλλει στην αύξηση του βαθμού ανατροφοδότησης, που αποσκοπεί στο να καταστήσει τη μάθηση ισχυρή και συνεχώς διαθέσιμη στον/στην μαθητή/τρια. Η εσωτερική σύνδεση και συνοχή στα γνωστικά αντικείμενα κάθε πεδίου βοηθά ώστε στα επόμενα θεματικά πεδία να χρησιμοποιούνται οι ήδη αποκτημένες γνώσεις από τους/τις μαθητές/τριες.

Γ) Πώς θα ξέρω ότι έφτασα;

Σε αυτή την κατεύθυνση δείχνουν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (ΠΜΑ) μετά από κάθε διδασκαλία ενός θεματικού πεδίου ή μετά το σύνολο της διδασκαλίας της Ηθικής. Το τι περιμένουμε να έχουν κατακτήσει οι μαθητές/τριες σε επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, έξεων και αξιών.

Η αξιολόγηση στο μάθημα της Ηθικής έχει τους κάτωθι στόχους:

- α. Να παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα που μπορούν να υποστηρίξουν την αξιολόγηση των μαθητών/τριών ανάλογα με τις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες τους.
- β. Να ελέγχεται κατά πόσο επιτεύχθηκαν τόσο τα ΠΜΑ που ορίστηκαν ως προοργανωτές στην αρχή κάθε ενότητας, όσο και οι γενικοί σκοποί του μαθήματος.
- γ. Κάθε ενότητα να ολοκληρώνεται με σύντομη αναστοχαστική διαδικασία (ως αποτιμητή) που δίνει στους/στις μαθητές/τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τα ΠΜΑ.

Ορισμένες από τις μορφές που μπορεί να έχει η αξιολόγηση είναι δυνατόν να ενταχθούν στις κάτωθι πρακτικές:

1. Προφορική εξέταση
2. Συνθετικές γραπτές εργασίες (ομαδικές ή ατομικές).
3. Ωριαία διαγωνίσματα.

Γ5. Διδακτικό υλικό

Οι Θεματικές Ενότητες εξειδικεύονται με διδακτικές προτάσεις που συμμορφώνονται με τις ειδικές μεθοδολογικές αρχές διδασκαλίας και αξιολόγησης που εκτέθηκαν παραπάνω. Οι προτάσεις αυτές περιλαμβάνουν εξειδίκευση κατά ενότητα και εντάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες.

- A. Πρωτογενείς και δευτερογενείς βιβλιογραφικές πηγές.
- B. Χρήση διαδικτυακών πηγών.
- Γ. Χρήση πολυμεσικών εφαρμογών.
- Δ. Καλλιτεχνική δημιουργία (Λογοτεχνία, Θέατρο, Κινηματογράφος, Φωτογραφία, Εικαστικές Τέχνες, Μουσική) με ηθικοφιλοσοφική διάσταση.
- Ε. Συνεντεύξεις και συζητήσεις με σύγχρονους διανοητές.

Γ6. Διάγραμμα Έγλης

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών έχει θεματολογία που δομείται σε 3 θεματικά πεδία και 17 ενότητες, ανά τάξη. Κάθε ενότητα μπορεί να καλύψει από μία έως τέσσερις διδακτικές ώρες, κι έτσι δίνεται η δυνατότητα στους/στις εκπαιδευτικούς σε σύμπνοια με τους/τις μαθητές/τριές τους να επιλέξουν σε ποιο θεματικό πεδίο και σε ποια θεματική ενότητα επιθυμούν να εμβαθύνουν και να αφιερώσουν περισσότερες της μίας διδακτικής ώρας. Κάποιες ώρες μπορούν να αξιοποιηθούν για διαθεματικές εργασίες, εκπαιδευτικές επισκέψεις, επαναλήψεις και διαγωνίσματα.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει προς τους/τις συγγραφείς των διδακτικών πακέτων ότι οι τίτλοι των Θεματικών Ενοτήτων που ακολουθούν δεν είναι σε καμία περίπτωση δεσμευτικοί για την αυτούσια αξιοποίησή τους ως τίτλοι κεφαλαίων. Στις περισσότερες φορές μάλιστα δεν ενδείκνυται να χρησιμοποιηθούν, όταν είναι μακροσκελείς και δυσνόητοι. Οι τίτλοι των κεφαλαίων των διδακτικών πακέτων πρέπει να είναι ελκυστικοί και κατανοητοί για τα παιδιά της ηλικίας στην οποία απευθύνονται.

Β' Μέρος

Β1. Συνοπτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών

Α' Γυμνασίου	Β' Γυμνασίου	Γ' Γυμνασίου
1^ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Πρώτοι προβληματισμοί και θεωρίες		
<ol style="list-style-type: none">1. Ποιες πράξεις θεωρούμε ηθικές;2. Έθιμα, πολιτισμός και Ηθική: πώς ξεκίνησαν;3. Το καλό και το κακό σε διάφορους πολιτισμούς (πολιτισμικός σχετικισμός)4. Διάκριση του ηθικού επιχειρήματος από τη διατύπωση γνώμης5. Υπάρχουν ηθικά πρότυπα;6. Γιατί είναι σημαντικοί οι φίλοι και γιατί γενικότερα πρέπει να ενδιαφερόμαστε για τους άλλους;	<ol style="list-style-type: none">1. Μπορεί να μας βοηθήσει η φιλοσοφία να ζούμε καλά;2. Η αρχαία φιλοσοφία ως τέχνη του βίου (Σωκράτης, Στωικοί, Επίκουρος)3. Νόμοι του κράτους, ηθικοί κανόνες και υπακοή4. Η ελευθερία των επιλογών5. Υπάρχουν καλά ψέματα;	<ol style="list-style-type: none">1. Πώς θα γίνουμε ενάρετοι; (εισαγωγή στην ηθική του Αριστοτέλη)2. Το φυσικό δίκαιο ως πηγή αξιών και άγραφων ηθικών αρχών και η συμβατική έννοια της Δικαιοσύνης3. Πλάτων <i>Ευθύφρων</i> ή το κατά πόσο το «δίκαιο» μπορεί να οριστεί ως «αυτό που προστάζουν οι θεοί»4. Το αίτημα για Ελευθερία, Ισότητα και Αδελφότητα και ο Διαφωτισμός5. Ηθική, Λόγος και συναίσθημα6. Ηθικός νόμος και ορθολογικές προσταγές (Καντ)
2^ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Η Ηθική στην πράξη		
<ol style="list-style-type: none">7. Τα καθήκοντά μας προς τις μελλοντικές γενιές για έναν βιώσιμο πλανήτη8. Τέχνη και απαγορεύσεις9. Εκφοβισμός και βία10. Η πλατωνική αλληγορία του σπηλαίου: Αλήθεια ψευδαισθήσεις11. Κώδικες δεοντολογίας, Δημοσιογραφία και η «πέμπτη εξουσία» των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και του Διαδικτύου12. Διακρίσεις και ρατσισμός	<ol style="list-style-type: none">6. Γιατί έχουμε ηθική υποχρέωση να προστατεύσουμε το περιβάλλον;7. Πρέπει να μας απασχολεί η οικονομική ανισότητα;8. Τι είναι το «δίκαιο εμπόριο»/ηθική και επιχειρήσεις9. Τα καθήκοντα του ενεργού πολίτη10. Οι Δίκαιοι των Εθνών11. Έρως και αγάπη12. Κακοποιητικές συμπεριφορές (ενδοοικογενειακή βία και παρενόχληση)13. Η λογοτεχνία ως καλλιέργεια της ηθικής ευαισθησίας	<ol style="list-style-type: none">7. Ανθρώπινα δικαιώματα και προκαταλήψεις8. Κοινωνική αλληλεγγύη και ευάλωτες ομάδες9. Υπάρχει ελπίδα το ανθρώπινο γένος να ανακαλύψει κάποιον άλλον τρόπο για να επιλύει τις συγκρούσεις συμφερόντων, εκτός από τον πόλεμο;10. Πώς θα αποτρέψουμε την απειλή ενός μελλοντικού ολοκληρωτισμού με την εμπέδωση ηθικών αρχών;11. Πρέπει να υπάρχουν ηθικά όρια στις επιστήμες;

13. Ηθική στάση απέναντι στα ζώα 14. Αλληλεγγύη στην πράξη: αιμοδοσία και δωρεά οργάνων	14. Όταν ο κινηματογράφος μας ανοίγει ηθικούς ορίζοντες: η ταινίας του Σπήλμπεργκ «Η διάσωση του στρατιώτη Ράιαν» και οι δυνατότητες ηθικών επιλογών 15. Τεχνητή Νοημοσύνη	12. Κλιματική κρίση και ιδιαίτερα οι επιπτώσεις της σε ευάλωτες ομάδες 13. Κλωνοποίηση (θεραπευτική και αναπαραγωγική) 14. Το «πρόβλημα του τρόλεϊ»
3^ο ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Ηθική και θρησκείες		
15. Ήθη και έθιμα στις πιο διαδεδομένες θρησκείες 16. Μονοθεϊστικές θρησκείες και ηθικές αρχές 17. Αξίες και αρετές της θρησκευτικής ζωής	16. Η συμβολή των θρησκειών στην ανάδειξη ηθικών αξιών, αρχών και αρετών 17. Διαθρησκειακός διάλογος και δημοκρατικές κοινωνίες. Θρησκείες και ειρηνική συνύπαρξη	15. Η ιερότητα της ανθρώπινης ζωής 16. Η έκφραση του θρησκευτικού συναίσθηματος μέσω της Τέχνης: Το <i>αισθητικό</i> και το <i>ιερό</i> (Θεοτοκόπουλος, Καραβάτζιο, Ρέμπραντ) 17. Από την <i>ιεροποίηση</i> στην <i>αποϊεροποίηση</i> της φύσης

B2. Αναλυτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών

Α΄ Γυμνασίου

Το Π.Σ. του μαθήματος της Ηθικής δομείται σε 3 θεματικά πεδία και 17 επιμέρους θεματικές ενότητες. Κάθε ενότητα μπορεί να καλύψει μία, δύο ή περισσότερες διδακτικές ώρες, κι έτσι δίνεται η δυνατότητα στους/ις εκπαιδευτικούς να επιλέξουν σε ποιο κεφάλαιο επιθυμούν να εμβαθύνουν και να αφιερώσουν περισσότερες διδακτικές ώρες.

Θεματικό πεδίο	Θεματικές ενότητες	Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Ενδεικτικές δραστηριότητες
		Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:	
1° Θ. Π. Πρώτοι προβληματισμοί και θεωρίες	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ποιες πράξεις θεωρούμε ηθικές; 2. Έθιμα, πολιτισμός και Ηθική: πώς ξεκίνησαν; 3. Το καλό και το κακό σε διάφορους πολιτισμούς (πολιτισμικός σχετικισμός) 4. Διάκριση του ηθικού επιχειρήματος από τη διατύπωση γνώμης 5. Υπάρχουν ηθικά πρότυπα; 6. Γιατί είναι σημαντικοί οι φίλοι και γιατί γενικότερα πρέπει να ενδιαφερόμαστε για τους άλλους; 	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιλαμβάνονται το νόημα της Ηθικής, το οποίο θα τους/ις βοηθά να αποτιμούν το ηθικό πρόσημο των πράξεων. • Διακρίνουν την Ηθική από άλλες πνευματικές δραστηριότητες του ανθρώπου. • Αναγνωρίζουν στοιχεία της γέννησης μιας ηθικής κουλτούρας μέσα από τα έθιμα, τη θρησκεία και τον πολιτισμό. • Συνειδητοποιούν τη συμβολή του εθνικού πλαισίου στην επιβίωση και την προαγωγή της ευημερίας των μελών μιας κοινωνίας. • Κατανοούν τη σχετικότητα του ηθικά ορθού στο δημόσιο και τον ιδιωτικό βίο διαφορετικών τόπων και εποχών. • Διερωτώνται εάν υπάρχουν αξίες κοινές σε όλους τους πολιτισμούς. • Αναγνωρίζουν τη δυσκολία της σύγκρισης διαφορετικών πολιτισμών. • Διακρίνουν μεταξύ ενός τεκμηριωμένου ηθικού επιχειρήματος και μιας γνώμης. • Επιχειρηματολογούν για τη χρησιμότητα της Ηθικής Φιλοσοφίας στην καθημερινή ζωή, κυρίως στη λήψη αποφάσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία, ατομικά ή κατά ομάδες, ενδεχομένως και με τη χρήση ΤΠΕ, εννοιολογικού χάρτη της Ηθικής. • Επιλογές κειμένων διατύπωσης όσο το δυνατόν επιτυχών ορισμών της Ηθικής από πρωτογενείς πηγές, όπως αυτού του Στιούαρτ Ρέιτσελς (<i>Στοιχεία Ηθικής Φιλοσοφίας</i>). • Οργάνωση σε ομάδες διερεύνησης καλών και κακών πολιτιστικών πρακτικών βάσει κριτηρίων, όπως το κριτήριο που υπέδειξε ο Ρέιτσελς ότι έχει πάντα σημασία: εάν μια πρακτική προάγει ή εμποδίζει την ευημερία των ανθρώπων που επηρεάζονται από αυτήν. • Διερεύνηση και κριτική αντιμετώπιση της θέσης που αναδεικνύει ο Ηρόδοτος στις <i>Ιστορίες</i>, με την οποία ασχολούνται οι κοινωνικές επιστήμες: διαφορετικοί πολιτισμοί έχουν διαφορετικούς ηθικούς κανόνες. Αυτό που θεωρείται όσιο από μια ομάδα ανθρώπων μπορεί να φαίνεται αποτρόπαιο στα μέλη μιας άλλης. • Ομάδες συζήτησης και παρουσίασης επιχειρημάτων με

		<ul style="list-style-type: none">• Προβληματίζονται για τα κυρίαρχα πρότυπα των νέων στην εποχή μας.• Αναζητούν πρότυπα για τους νέους και τις νέες τα οποία προάγουν ηθικές αρχές.• Αντιλαμβάνονται την αξία της φιλίας και να γνωρίζουν τη σημασία της στο έργο μεγάλων φιλοσόφων (π.χ. Επίκουρος, Αριστοτέλης).• Αναγνωρίζουν την αξία της ενσυναίσθησης και της αλληλοβοήθειας.	<p>συμμετοχή όλης της τάξης για την αναγκαιότητα ή μη της Ηθικής στον ατομικό και συλλογικό βίο.</p> <ul style="list-style-type: none">• Εξάσκηση σε συλλογισμούς (παραγωγικούς, επαγωγικούς, αναλογικούς, υποθετικούς) και σε επιχειρήματα.
2ο Θ. Π. Η Ηθική στην πράξη	<p>7. Τα καθήκοντά μας προς τις μελλοντικές γενιές για έναν βιώσιμο πλανήτη</p> <p>8. Τέχνη και απαγορεύσεις</p> <p>9. Εκφοβισμός και βία</p> <p>10. Η πλατωνική αλληγορία του σπηλαίου: Αλήθεια ψευδαισθήσεις</p> <p>11. Κώδικες δεοντολογίας, Δημοσιογραφία και η «πέμπτη εξουσία» των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και του Διαδικτύου</p> <p>12. Διακρίσεις και ρατσισμός</p> <p>13. Ηθική στάση απέναντι στα ζώα</p> <p>14. Αλληλεγγύη στην πράξη: αιμοδοσία και δωρεά οργάνων</p>	<ul style="list-style-type: none">• Αντιλαμβάνονται το νόημα της διαγενεακής αλληλεγγύης και της αξίας της για έναν βιώσιμο πλανήτη.• Συνειδητοποιήσουν ότι το κυνήγι του –συνήθως– βραχυπρόθεσμου κέρδους κάποιων δεν επιτρέπει γνήσιο και έμπρακτο ενδιαφέρον για τις συνθήκες ζωής ανθρώπων που δεν έχουν ακόμα γεννηθεί.• Προβληματίζονται για την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης στον δημόσιο χώρο.• Επισημάνουν τη συμβολή της τέχνης στον εμπλουτισμό και τη νοηματοδότηση της καθημερινής ζωής των ανθρώπων.• Κατανοούν την κοινωνική διάσταση της τέχνης και τους κινδύνους της λογοκρισίας.• Προσδιορίζουν τους παράγοντες που προκαλούν αντιδράσεις στο κοινό που προσεγγίζει ένα έργο τέχνης.• Ευαισθητοποιούνται για το πρόβλημα του εκφοβισμού και να αμφισβητούν τα στερεότυπα πάνω στα οποία στηρίζεται.• Αναρωτιούνται εάν θα μπορούσε η αλληγορία του σπηλαίου να μας δείξει ότι ο τοίχος του δικού μας σπηλαίου είναι οι οθόνες των	<ul style="list-style-type: none">• Δημιουργία, ατομικά ή κατά ομάδες, πινάκων με θέμα τη φροντίδα για τις επόμενες γενιές.• Δημιουργία, στο πλαίσιο ομαδοσυνεργατικής δράσης, ψηφιακής gallery με έργα τέχνης, που πιθανόν να εγείρουν αντιδράσεις. Καταγραφή των παρατηρήσεων και διδακτική αξιοποίησή τους.• Συνεντεύξεις από ανθρώπους της τέχνης για τη λογοκρισία. Σχεδιασμός ερωτηματολογίου και επεξεργασία των απαντήσεων.• Μελέτη αποσπάσματος από την <i>Πολιτεία</i> του Πλάτωνος σχετικά με την αλληγορία του σπηλαίου και συζήτηση για το διαχρονικό της πολυεπίπεδο νόημα σχετικά με το πραγματικό, το αληθινό και το εικονικό.• Μελέτη πηγών με διατύπωση και τεκμηρίωση απαντήσεων σε προβλήματα φυλετικού ρατσισμού.• Αναζήτηση ειδήσεων για ρατσιστικές επιθέσεις με ρατσιστικά και ομοφοβικά κίνητρα. Συζήτηση στην ολομέλεια για τη ρητορική μίσους που οδηγεί σε εγκλήματα μίσους.

	<p>υπολογιστών, των κινητών ή τηλεοράσεων, στις οποίες κοιτάμε σαν δεσμώτες πολλές ώρες κάθε μέρα την ακατάπαυστη ροή ειδήσεων.</p> <ul style="list-style-type: none">• Κατανοήσουν ότι η αλληγορία του σπηλαίου του Πλάτωνα μάς βοηθά να κατανοήσουμε ότι τα γεγονότα της επικαιρότητας κρύβουν πίσω τους ερωτήματα, η εξερεύνηση των οποίων μας επιτρέπει να κατανοήσουμε βαθύτερα την εποχή μας.• Προβληματιστούν για την κυκλοφορία και τη διάδοση πολλών ψευδών ειδήσεων, γεγονότων κατασκευασμένων και αναληθών, κυρίως μέσα από το διαδίκτυο.• Ασκούν την κριτική τους σκέψη, ώστε ως αυριανοί πολίτες να ενημερώνονται σωστά και να μην επιτρέπουν να χειραγωγούνται.• Συνειδητοποιούν ότι δεν πρέπει να μένουν εγκλωβισμένοι σε μια συγκεκριμένη οπτική που διαμορφώνεται από την παράδοση και δεν μπορούν να δουν την πραγματικότητα με μια διευρυμένη ματιά, πανανθρώπινη και οικουμενική.• Συγκροτούν φιλοσοφικά επιχειρήματα που οδηγούν σε εναντίωση στον ρατσισμό, τη μισαλλοδοξία και κάθε μορφή διακρίσεων.• Επιλέγουν τη συμμετοχή σε έναν ισότιμο διάλογο στο πλαίσιο μιας ομάδας, με σεβασμό στη διαφορετικότητα, όχι μόνο της άποψης αλλά και της ιδιαίτερης προσωπικότητας του/των άλλου/άλλων σε όλες της τις εκφάνσεις που χαρακτηρίζει τα πρόσωπα και τις συλλογικότητες κάθε μορφής.	<ul style="list-style-type: none">• Χρήση πολυμέσων για διοργάνωση συζητήσεων ή διαλέξεων μέσω τηλεδιάσκεψης για την ξενοφοβική ρητορική και την αστυνομική βία, όταν και όπου αυτή εκδηλώνεται. Συζήτηση των πορισμάτων στην ολομέλεια.• Οργάνωση debate με θέμα την απαγόρευση οργανωμένων επισκέψεων μαθητών/τριων σε ζωολογικούς κήπους και δελφινάρια λόγω της κακοποίησης των έγκλειστων ζώων.• Σχεδιασμός αφίσας για την αξία της αιμοδοσίας και ανάρτησή της στον πίνακα ανακοινώσεων του σχολείου.• Οργάνωση αιμοδοσίας στο σχολείο σε συνεργασία με τον Σύλλογο Διδασκόντων και τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων.
--	---	--

		<ul style="list-style-type: none">• Ανασκευάζουν με επιχειρήματα κάθε μορφή διακρίσεων και μισαλλοδοξίας.• Αναγνωρίζουν την αξία της διαφορετικότητας και της διαφωνίας.• Τοποθετούνται ενεργητικά απέναντι σε αρχές που καταπατούν βασικές ανθρώπινες ελευθερίες.• Γνωρίζουν την προβληματική και τις φιλοσοφικές τοποθετήσεις για την ηθική αντιμετώπιση των άλλων ζώων, ειδικά σε τομείς όπως είναι οι συνθήκες κράτησης στις μονάδες εντατικής κτηνοτροφίας, ο πειραματισμός σε ζώα και η χρήση τους για διασκέδαση (τσίρκο, ταυρομαχίες κλπ.).• Εξοικειωθούν με τον ηθικό προβληματισμό για τη σημασία της αλληλεγγύης και της προσφοράς στον συνάνθρωπο, ειδικά ως προς το ζήτημα της αιμοδοσίας και της δωρεάς οργάνων.	
3ο Θ. Π Ηθική και θρησκείες	15. Ήθη και έθιμα στις πιο διαδεδομένες θρησκείες 16. Μονοθεϊστικές θρησκείες και ηθικές αρχές 17. Αξίες και αρετές της θρησκευτικής ζωής	<ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν βασικά ήθη και έθιμα των πιο διαδεδομένων θρησκειών.• Εξοικειωθούν με βασικές ηθικές αρχές των μονοθεϊστικών θρησκειών.• Επισημαίνουν ότι το γεγονός της αποσύνδεσης της ηθικής υπακοής από την θείκη εντολή καθιστά την Ηθική ανεξάρτητη από τη θρησκεία.• Προβληματίζονται με τη διαδεδομένη πεποίθηση πολλών ανθρώπων ότι η Ηθική και η θρησκεία είναι αδιαχώριστες.• Αντιλαμβάνονται τις αξίες και τις αρετές που διέπουν τη ζωή των ενάρετων θρησκευόμενων ανθρώπων και να τις συγκρίνουν με σύγχρονες φιλοσοφικές ηθικές αρχές.	<ul style="list-style-type: none">• Χωρισμός σε ομάδες και ανάθεση σε κάθε ομάδα να διερευνήσει τα ταφικά έθιμα διαφόρων θρησκειών. Σύνταξη σχετικού άρθρου για τη σχολική εφημερίδα.• Αναζήτηση ηθικών αρχών σε ιερά κείμενα διαφόρων θρησκειών.• Σύνταξη ερωτηματολογίου και οργάνωση συνεντεύξεων με εκπροσώπους διαφορετικών δογμάτων για τις αρετές της θρησκευτικής ζωής. Στη συνέχεια, μπορεί να γραφτεί ένα άρθρο για τη σχολική εφημερίδα.

Β΄ Γυμνασίου

Το Π.Σ. του μαθήματος της Ηθικής δομείται σε 3 θεματικά πεδία και 17 επιμέρους θεματικές ενότητες. Κάθε ενότητα μπορεί να καλύψει μία, δύο ή περισσότερες διδακτικές ώρες, κι έτσι δίνεται η δυνατότητα στους/ις εκπαιδευτικούς να επιλέξουν σε ποιο κεφάλαιο επιθυμούν να εμβαθύνουν και να αφιερώσουν περισσότερες διδακτικές ώρες.

Θεματικό πεδίο	Θεματικές ενότητες	Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Ενδεικτικές δραστηριότητες
		Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:	
1^ο Θ.Π. Πρώτοι προβληματισμοί και θεωρίες	<ol style="list-style-type: none"> Μπορεί να μας βοηθήσει η φιλοσοφία να ζούμε καλά; Η αρχαία φιλοσοφία ως τέχνη του βίου (Σωκράτης, Στωικοί, Επίκουρος) Νόμοι του κράτους, ηθικοί κανόνες και υπακοή Η ελευθερία των επιλογών Υπάρχουν καλά ψέματα; 	<ul style="list-style-type: none"> Αντιλαμβάνονται τον πρακτικό χαρακτήρα της Ηθικής, ειδικά ως προς την επίτευξη της προσωπικής ευτυχίας. Γνωρίζουν πώς το έργο αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων (με έμφαση στον Σωκράτη, τους Στωικούς και τον Επίκουρο) συμβάδιζε με τον τρόπο ζωής τους. Αντιλαμβάνονται ότι μπορούν να αξιοποιήσουν τη φιλοσοφία για τη δική τους πορεία στη ζωή. Συλλαμβάνουν τη σχέση μεταξύ των νόμων του κράτους και των ηθικών νόμων. Συνειδητοποιούν την αξία της τήρησης των κανόνων για την αποφυγή συγκρούσεων σε μια σύγχρονη κοινωνία. Γνωρίζουν ότι ο άνθρωπος έχει ένα εύρος επιλογών για διάφορες αποφάσεις της ζωής και ότι η Ηθική μπορεί να βοηθήσει για την κατάλληλη επιλογή. Προβληματίζονται σχετικά με το δίλημμα των χρήσιμων ψεμάτων που παραβαίνουν την αρχή κατά της ψευδολογίας προκειμένου να επιτευχθεί ένα σημαντικότερο καλό. 	<ul style="list-style-type: none"> Σύνταξη, ατομικά ή κατά ομάδες, λεξικού όρων της Προσωκρατικής Φιλοσοφίας, που αφορούν ηθικές παραινέσεις. Μελέτη αποσπασμάτων από το έργο <i>Εγχειρίδιον</i> του Επίκτητου ή <i>Τα εις εαυτόν</i> του Μάρκου Αυρήλιου τα οποία αποτελούν οδηγό ζωής. Μελέτη αποσπασμάτων του <i>Κρίτων</i> (Πλάτων) σχετικά με το ερώτημα του κατά πόσον πρέπει να υπακούμε στους άδικους νόμους. Ανάπτυξη προβληματισμού, σε ομάδες ή ατομικά, για τη φράση του Σαρτρ: «η κόλαση είναι οι άλλοι» θέτοντας κάποιες υποθέσεις όπως: μήπως εννοείται ότι ο εξαναγκασμός που επιβάλλουν οι άλλοι οδηγεί σε ένα υποκείμενο άβουλο και καθηλωμένο στα θέλω των άλλων κι όχι υπεύθυνο των επιλογών και των πράξεων του;
2^ο Θ.Π. Η Ηθική στην πράξη	6. Γιατί έχουμε ηθική υποχρέωση να προστατεύσουμε το περιβάλλον;	<ul style="list-style-type: none"> Προβληματίζονται για το κατά πόσον το περιβάλλον έχει εγγενή αξία (είτε ηθική είτε αισθητική) και να αναλογίζονται τις ευθύνες που 	<ul style="list-style-type: none"> Μελέτη αποσπασμάτων ελληνόφωνων έργων για την περιβαλλοντική ηθική.

	<p>7. Πρέπει να μας απασχολεί η οικονομική ανισότητα;</p> <p>8. Τι είναι το «δίκαιο εμπόριο»/ηθική και επιχειρήσεις</p> <p>9. Τα καθήκοντα του ενεργού πολίτη</p> <p>10. Οι Δίκαιοι των Εθνών</p> <p>11. Έρως και αγάπη</p> <p>12. Κακοποιητικές συμπεριφορές (ενδοοικογενειακή βία και παρενόχληση)</p> <p>13. Η λογοτεχνία ως καλλιέργεια της ηθικής ευαισθησίας</p> <p>14. Όταν ο κινηματογράφος μας ανοίγει ηθικούς ορίζοντες: Η ταινία του Σπύλημπεργκ «Η διάσωση του στρατιώτη Ράιαν» και οι δυνατότητες ηθικών επιλογών</p> <p>15. Τεχνητή Νοημοσύνη</p>	<p>μπορεί να έχει ο άνθρωπος απέναντί της.</p> <ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν τα –απλά και κατανοητά για την ηλικία τους– στοιχεία από τις σημαντικότερες θεωρίες για την αυταξία/εγγενή αξία της φύσης (Ηθική της Γης του Aldo Leopold και Βαθιά Οικολογία του Arne Naess).• Γνωρίζουν το πρόβλημα της οικονομικής ανισότητας στον πλανήτη, να ευαισθητοποιούνται για περιοχές που το πρόβλημα είναι εντονότερο και να αντιλαμβάνονται το ηθικό βάρος της ανισοκατανομής πλούτου και της εκμετάλλευσης των φτωχών.• Είναι εξοικειωμένοι με τις βασικές αρχές, τις ηθικές προεκτάσεις και τους προβληματισμούς του κοινωνικού κινήματος του «δίκαιου εμπορίου».• Αντιλαμβάνονται τη σημασία για τον ενεργό ρόλο του πολίτη και την αξία της πολιτειότητας.• Γνωρίζουν τι ήταν το Ολοκαύτωμα, τι σημαίνει «αντισημιτισμός», ποιος είναι ο θεσμός των Δίκαιων των Εθνών, και ποιες είναι οι ευθύνες των πολιτών για την αποφυγή ενός παρόμοιου κινδύνου.• Αναλογιστούν τη σημασία του Ολοκαυτώματος ως ρήγματος στην ιστορία και στον πολιτισμό μας.• Συσχετίζουν (χωρίς να εξομοιώνουν) το Ολοκαύτωμα με άλλες γενοκτονίες (των Αρμενίων, των Ποντίων, κλπ.).• Διακρίνουν μεταξύ αγάπης και έρωτα και να αντιλαμβάνονται τις ηθικές δεσμεύσεις που προϋποθέτουν αυτοί οι συναισθηματικοί δεσμοί.• Αναγνωρίσουν ότι η γενναιοδωρία της αγάπης είναι εκείνη που δεν	<ul style="list-style-type: none">• Εκπόνηση διαθεματικών/ διεπιστημονικών σχεδίων δράσης με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών κλάδου ΠΕ78 του σχολείου στο πλαίσιο των Δράσεων Ενεργού Πολιτειότητας.• Να γίνει συζήτηση για το μονοπάτι που οδήγησε στο Ολοκαύτωμα. Ο καπνός των κρεματορίων ήταν η κατάληξη μιας πορείας που άρχισε με λόγια που στιγμάτιζαν συνανθρώπους μας, ξεκινώντας ως απόψεις κάποιων ακραίων.• Να αναζητηθούν τα ονόματα των Ελλήνων Δικαίων των Εθνών, δηλαδή των Ελλήνων που μέσα στην Κατοχή επέδειξαν αλληλεγγύη, διακινδύνευσαν τη ζωή τους για να σώσουν την ζωή των συμπολιτών τους που ήταν Εβραίοι, δείχνοντας την οδό της αρετής και της δημοκρατίας.• Να συζητηθεί στην τάξη η παρενόχληση ως αντικοινωνική συμπεριφορά που παραβιάζει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την αρχή της ίσης μεταχείρισης αλλά και θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου. Επιχειρήστε να εντοπίσετε στοιχεία που αφορούν τη φύση και την προέλευση του προβλήματος.• Αναζήτηση βάσει ερωτηματολογίου ή διερεύνηση των πολλαπλών όψεων της μητρότητας και των αναπαραστάσεών της στην κυρίαρχη κουλτούρα, όπως παρουσιάζεται το θέμα σε δημοφιλείς σειρές, καθόσον η θηλυκότητα και η μητρότητα αποτελεί σημείο συνάντησης και τριβής κοινωνικών/πολιτικών/ ηθικών αντιλήψεων και πολιτισμικών μεταβολών.
--	---	---	--

	<p>αφήνει την αμοιβαιότητα του χρυσού κανόνα να γίνει δοσοληψία.</p> <ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν τις μορφές που μπορεί να έχει η παρενόχληση και να αντιλαμβάνονται τις ευθύνες της οικογένειας και της κοινωνίας για την αποφυγή της.• Αντιλαμβάνονται τον ρόλο της οικογένειας για τη συναισθηματική ανάπτυξή τους και να καταδικάζουν κάθε μορφή κακοποιητικής συμπεριφοράς μέσα σ' αυτή.• Ευαισθητοποιηθούν για το πρόβλημα των γυναικοκτονιών.• Αναγνωρίζουν ότι η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων με ηθικές υποδηλώσεις μπορεί να προκαλέσει μια αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο σκεφτόμαστε την ηθική, (όταν την στηρίζουμε σε κανόνες ή αρχές), καθόσον αναπτύσσει την ταύτισή μας με τα (μυθιστορηματικά) άτομα, γεγονός που μας ευαισθητοποιεί σχετικά με την τύχη τους μετά τη λήψη των αποφάσεών τους.• Διαμορφώνουν θετική στάση απέναντι στον ρόλο της τέχνης ειδικότερα της λογοτεχνίας ως μιας ηθικής περιπέτειας (με την ευρύτερη έννοια που έχει στην τραγωδία).• Διερωτώνται για το πώς τίθενται ηθικά ζητήματα σε κινηματογραφικές ταινίες και εάν μπορούν αυτές να συμβάλουν σε προσωπικό και συλλογικό προβληματισμό, με αφόρμηση την υπόθεση της συγκεκριμένης ταινίας και με έμφαση στο ζήτημα των επιλογών.• Συνδέουν την τέχνη με κεντρικούς φιλοσοφικούς προβληματισμούς, φιλοσοφικές θεωρίες, ιδέες, θέσεις και διδασκαλίες.• Αναγνωρίζουν και να διακρίνουν ότι κάποια κινηματογραφικά έργα δεν	<ul style="list-style-type: none">• Να γνωρίσετε τη Δράση της <i>Διοτίμα</i> και της στήλης <i>Don't Skip</i> που επιχειρούν να ενημερώσουν και να ευαισθητοποιήσουν την ελληνική κοινή γνώμη για τις γυναικοκτονίες, το παγκόσμιο αυτό πρόβλημα της έμφυλης βίας, ώστε να καταγράφονται ως τέτοιες για να υπάρχουν αξιόπιστα αριθμητικά δεδομένα.• Να καταγράψουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις σκέψεις και τα συναισθήματα που τους προκάλεσε η «συνάντησή» τους με τους χαρακτήρες ενός βιβλίου και (που) ένιωσαν σαν να επρόκειτο για μια συνάντηση με τον εαυτό τους.• Στο ελληνικό σχολείο η Γλώσσα και η Λογοτεχνία θεωρούνται ενιαίο μάθημα. Γράψτε τους λόγους για τους οποίους η γλωσσική επικοινωνιακή δεξιότητα συνδέεται με την Ηθική, αξιοποιώντας το παρακάτω απόσπασμα από το βιβλίο της Κορίν Πελλουσόν, <i>Η ηθική της υπόληψης</i>: «Επειδή το κακό είναι μέσα μας, όχι μόνο έξω μας, και επειδή ισχυρές δυνάμεις αντιτίθενται στην ηθική, γι' αυτό είναι αναγκαίο να λάβουμε μια παιδεία που να προσφεύγει στις συγκινήσεις, Τούτη η παιδεία κατ' ανάγκη μεσολαβείται από την πρακτική της αφήγησης, διότι ο πλούτος της εμπειρίας απαιτεί πλούτο και εξερεύνηση λέξεων.»
--	---	---

		<p>αποτελούν απλά όχημα φιλοσοφικών ιδεών, αλλά πιθανόν να παράγουν τα ίδια φιλοσοφικό στοχασμό.</p> <ul style="list-style-type: none">• Γνωρίζουν όχι μόνο τα πλεονεκτήματα, αλλά και τους κινδύνους που εγκυμονεί η κατοχή και η κυκλοφορία δεδομένων από τις έξυπνες δικτυωμένες μηχανές και τις πιθανές ηθικές προκλήσεις που θα δημιουργηθούν στο μέλλον.• Αναστοχαστούν τρόπους αντιμετώπισης των προκλήσεων που προκύπτουν από τη ραγδαία ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για τον μέσο πολίτη στη σύγχρονη δημοκρατία.	
3ο Θ.Π. Ηθική και θρησκείες	<p>16. Η συμβολή των θρησκειών στην ανάδειξη ηθικών αξιών, αρχών και αρετών</p> <p>17. Διαθρησκευτικός διάλογος και δημοκρατικές κοινωνίες. Θρησκείες και ειρηνική συνύπαρξη</p>	<ul style="list-style-type: none">• Αναγνωρίζουν ότι οι θρησκείες αναπτύσσουν δικά τους συστήματα Ηθικής και προασπίζονται αρχές και αξίες.• Συνειδητοποιούν την ανάγκη για την επικοινωνία των θρησκειών προκειμένου να διασφαλίζονται οι δημοκρατικές αρχές στην κοινωνία και να προάγεται η ανεκτικότητα και η ειρηνική συνύπαρξη.	<ul style="list-style-type: none">• Οργάνωση συνεντεύξεων με θεολόγους, δικαστικούς, πολιτικούς, ηθικούς φιλοσόφους, θρησκευτικούς λειτουργούς και πιστούς του Ιουδαϊσμού, του Χριστιανισμού, του Μωαμεθανισμού και άλλων, ανατολικών, μη μονοθεϊστικών θρησκειών. Καταγραφή των απόψεών τους σχετικά με τη σχέση αγάπης και δικαιοσύνης. Συζήτηση των πορισμάτων στην ολομέλεια.

Γ' Γυμνασίου

Το Π.Σ. του μαθήματος της Ηθικής δομείται σε 3 θεματικά πεδία και 17 επιμέρους θεματικές ενότητες. Κάθε ενότητα μπορεί να καλύψει μία, δύο ή περισσότερες διδακτικές ώρες, κι έτσι δίνεται η δυνατότητα στους/ις εκπαιδευτικούς να επιλέξουν σε ποιο κεφάλαιο επιθυμούν να εμβαθύνουν και να αφιερώσουν περισσότερες διδακτικές ώρες.

Θεματικό πεδίο	Θεματικές ενότητες	Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα	Ενδεικτικές δραστηριότητες
		Οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να:	
1° Θ.Π. Πρώτοι προβληματισμοί και θεωρίες	<ol style="list-style-type: none"> 1. Πώς θα γίνουμε ενάρετοι (εισαγωγή στην ηθική του Αριστοτέλη) 2. Το φυσικό δίκαιο ως πηγή αξιών και άγραφων ηθικών αρχών και η συμβατική έννοια της Δικαιοσύνης 3. Πλάτων <i>Ευθύφρων</i> ή το κατά πόσο το «δίκαιο» μπορεί να οριστεί ως «αυτό που προστάζουν οι θεοί» 4. Το αίτημα για Ελευθερία, Ισότητα και Αδελφότητα και ο Διαφωτισμός 5. Ηθική, Λόγος και συναίσθημα 6. Ηθικός νόμος και ορθολογικές προσταγές (Καντ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Γνωρίσουν βασικές αρχές της ηθικής φιλοσοφίας του Αριστοτέλη, με έμφαση στις έννοιες της αρετής, της φρόνησης, της ευδαιμονίας, και να συνειδητοποιήσουν πώς μπορούν να τις αξιοποιήσουν για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους. • Συνειδητοποιούν τη διαφορά ανάμεσα στην έννοια ενός φυσικού δικαίου (που μπορεί να έχει θεσπιστεί και από τον Θεό-δημιουργό) και στη συμβατική έννοια της Δικαιοσύνης, στην οποία καταλήγουν οι άνθρωποι αποδεχόμενοι ένα είδος κοινωνικού συμβολαίου. • Κατανοούν τη στάση του Σωκράτη στον <i>Ευθύφωνα</i> καθώς ρωτά το κατά πόσο ο Θεός <i>δημιουργεί</i> τις ηθικές αλήθειες ή απλώς τις <i>αναγνωρίζει</i> ως τέτοιες. • Επισημαίνουν ότι το γεγονός της αποσύνδεσης της ηθικής υπακοής από την θεική εντολή καθιστά την Ηθική ανεξάρτητη από τη θρησκεία. • Αναγνωρίζουν ότι οι φιλοσοφικές ρίζες των σύγχρονων ιδεωδών με επίκεντρο την αξία της ανθρώπινης ευτυχίας, την επιδίωξη της ηθικής γνώσης που αποκτάται με τον ορθό λόγο και την ανάπτυξη αλτρουιστικών συναισθημάτων και 	<ul style="list-style-type: none"> • Να μελετηθούν απλά αποσπάσματα από τα <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> του Αριστοτέλη. • Συζήτηση για την «τόλμη» του Σωκράτη να θέσει στον <i>Ευθύφωνα</i> το ερώτημα τι άλλο μπορεί να είναι το «δίκαιο» εκτός από «αυτό που προστάζουν οι θεοί». • Να γίνει συνδιδασκαλία με τον/την καθηγητή/τρια που διδάσκει το μάθημα της Ιστορίας για τις αρχές και τις αξίες του Διαφωτισμού. • Διερεύνηση της θέσης του Καντ: «Δύο πράγματα γεμίζουν την ψυχή με πάντοτε αυξανόμενο σεβασμό και θαυμασμό: Ο έναστρος ουρανός πάνω μου και ο ηθικός νόμος μέσα μου». • Να συζητηθεί το ερώτημα ατομικά, ή κατά ομάδες: Πώς θα εκπαιδευτούν τα ανθρώπινα όντα, έτσι ώστε να μην αντιμετωπίζουν τους άλλους ως μέσα για τους δικούς τους σκοπούς (όχι ως αντικείμενα που τα χρησιμοποιούν, αλλά ως υποκείμενα που τα σέβονται) και να μην είναι αιωνίως ανικανοποίητα, να μη φθονούν, να μην κωφεύουν στον άλλο;

		<p>ιδανικών όπως ελευθερία, ισότητα, ανεκτικότητα, αδελφότητα, αυτοδιάθεση των λαών, συνταγματική διακυβέρνηση εντοπίζονται στον Διαφωτισμό που βρισκόταν σε εναντίωση προς τις αρχές της μοναρχίας και των εκτεταμένων προνομίων των κυρίαρχων ομάδων.</p> <ul style="list-style-type: none">• Κατανοούν ότι η Ηθική αναπτύσσεται με τη βοήθεια του ορθού λόγου αλλά και με την καλλιέργεια αλτρουιστικών συναισθημάτων, με έμφαση στη φιλοσοφία των Ιμμάνουελ Καντ, Ντέιβιντ Χιουμ και Άνταμ Σμιθ.• Γνωρίζουν βασικές έννοιες της ηθικής φιλοσοφίας του Καντ.	
2° Θ.Π. Η Ηθική στην πράξη	<p>7. Ανθρώπινα δικαιώματα και προκαταλήψεις</p> <p>8. Κοινωνική αλληλεγγύη και ευάλωτες ομάδες</p> <p>9. Υπάρχει ελπίδα το ανθρώπινο γένος να ανακαλύψει κάποιον άλλον τρόπο για να επιλύει τις συγκρούσεις συμφερόντων, εκτός από τον πόλεμο;</p> <p>10. Πώς θα αποτρέψουμε την απειλή ενός μελλοντικού ολοκληρωτισμού με την εμπέδωση δημοκρατικών αρχών;</p>	<ul style="list-style-type: none">• Οργανώνουν φιλοσοφικά επιχειρήματα που αποδομούν στερεότυπα και προκαταλήψεις μισαλλοδοξίας και να αντιλαμβάνονται την αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.• Αντιλαμβάνονται ότι αναπόδραστος ορίζοντας της ανθρωπίνης ύπαρξης είναι η βιολογική φθορά, η αρρώστια και ο θάνατος και να σταθούν με συναισθηματική νοημοσύνη απέναντι στην κοινή μας ανθρώπινη συνθήκη.• Αναπτύσσουν το αίσθημα της αλληλεγγύης προς τους ευάλωτους, αναλογιζόμενοι/ες τις ηθικές τους ευθύνες.• Αντιλαμβάνονται το κακό που έχουν προκαλέσει στην ανθρωπότητα και τη φύση οι πόλεμοι.• Γνωρίζουν στοιχεία της θεωρίας του Τόμας Χομπς, ο οποίος υποστήριζε ότι κυρίαρχη συνθήκη στην ανθρώπινη κατάσταση είναι ο φόβος, και να τα αντιπαραβάλλουν με στοιχεία της σκέψης του Ντέιβιντ	<ul style="list-style-type: none">• Να χωριστούν τα παιδιά σε ομάδες και να αναζητήσουν στο διαδίκτυο (στην αίθουσα πληροφορικής) άρθρα συνταγμάτων από διάφορες χώρες που προστατεύουν τους ανθρώπους που πέφτουν θύματα προκαταλήψεων. Να εκτιμηθεί το πόσο ριζοσπαστικός είναι ο χαρακτήρας αυτών των άρθρων.• Οργάνωση εράνου στο σχολείο για την προμήθεια τροφίμων στο κοινωνικό παντοπωλείο της γειτονιάς.• Μελέτη αποσπάσματος άρθρου του Σταύρου Ζουμπουλάκη. (https://www.kathimerini.gr/life/science/862143/ton-anagnorizo/, 5/6/2016) και σχολιασμός. Στο άρθρο αυτό αναφέρεται: «Από Άλτσχάιμερ πάσχουν δεκάδες εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο. Ο άρρωστος παύει σιγά σιγά να θυμάται, να σκέφτεται, να αισθάνεται, να ταυτίζει και να

	<p>11. Πρέπει να υπάρχουν ηθικά όρια στις επιστήμες;</p> <p>12. Κλιματική κρίση και ιδιαίτερα οι επιπτώσεις της σε ευάλωτες ομάδες</p> <p>13. Κλωνοποίηση θεραπευτική και αναπαραγωγική</p> <p>14. «Το πρόβλημα του τρόλεϊ»</p>	<p>Χιουμ και του Ανταμ Σμιθ, οι οποίοι πίστευαν στη δυνατότητα της καλλιέργειας έμφυτων ηθικών συναισθημάτων.</p> <ul style="list-style-type: none">• Εξετάζουν πιθανούς τρόπους επίλυσης διαφορών, χωρίς τη χρήση βίας.• Γνωρίζουν το νόημα του ολοκληρωτισμού και τη ζημιά που προκάλεσε σε διάφορα μέρη του πλανήτη.• Αντιλαμβάνονται τις διάφορες μορφές του ολοκληρωτισμού και τις προϋποθέσεις για την ανάδυσή του.• Αντιλαμβάνονται την ανάγκη να υπάρχει και ένας ηθικός έλεγχος στη φρενήρη ανάπτυξη των επιστημών και της τεχνολογίας.• Μελετούν και να αναστοχάζονται για τον ηθικό αντίκτυπο επιστημονικών ανακαλύψεων (π.χ. μεταλλαγμένα, έξυπνα όπλα, κρυονική, κ.ά).• Γνωρίζουν τις συνέπειες της κλιματικής κρίσης και να αναλογίζονται τις ηθικές ευθύνες των ανθρώπων (ειδικά των κυβερνώντων) για την ανακοπή της κλιματικής κρίσης.• Συνειδητοποιήσουν τους λόγους για τους οποίους κάποιες ομάδες πληθυσμών είναι πιο ευάλωτες στις συνέπειες της κλιματικής κρίσης (π.χ. φτωχοί, γυναίκες, παιδιά).• Διακρίνουν μεταξύ της αναπαραγωγικής και θεραπευτικής κλωνοποίησης και να προβληματίζονται για τις συνέπειες που μπορεί να έχει για την ανθρωπότητα και τα μη ανθρώπινα ζώα.• Εξοικειωθούν με τη λογική των ηθικών διλημμάτων και του τρόπου που τα μελετάμε.	<p>αναγνωρίζει, να επιθυμεί και να βούλεται, [...] Ο άνθρωπος δεν είναι αυτός που ήταν πριν αρρωστήσει, αλλοιώνεται, γίνεται παθολογικά άλλος, αδειάζει από τον ίδιο του τον εαυτό, ερημώνεται. Ένα ακατοίκητο σώμα. Στο Αλτσχάιμερ ο άνθρωπος είναι σωματικά παρών, μα απουσιάζει, απουσιάζει από τον εαυτό του, απουσιάζει από τους άλλους, [...]. Είμαστε όμως εμείς παρόντες, ενώ δεν μας αναγνωρίζει, τον αναγνωρίζουμε εμείς».</p> <ul style="list-style-type: none">• Οι μαθητές και οι μαθήτριες να παρουσιάσουν τα αντεπιχειρήματά τους στη βασική θέση του Χομπς περί της μη αγαθής φύσης των ανθρώπων, οι οποίοι, κατά κανόνα, υπακούουν στις επιθετικές ως επί το πλείστον ενορμήσεις τους.• Οι μαθητές και οι μαθήτριες να στοχαστούν για τις επιπτώσεις των πολέμων στις ηθικές αντιλήψεις των ατόμων, δεδομένου ότι η ψυχική ανάπτυξη μπορεί να παλινδρομήσει σε πρωτόγονα στάδια της συναισθηματικής λειτουργίας του ανθρώπου. Μπορούμε να αναμένουμε ότι ο εξευγενισμός των ενορμήσεών τους θα αποκατασταθεί με την επάνοδο σε πιο ειρηνικές εποχές;• Να προβληματιστούν οι μαθητές και οι μαθήτριες για τη θέση του Τζβετάν Τοντόροφ ότι η πραγματική βαρβαρότητα είναι «η μη αναγνώριση της ανθρωπίνης υπόστασης των άλλων».• Να συζητήσουν τον ρόλο των θρησκειών για την ειρηνική συνύπαρξη, με βάση το κείμενο του μακαριστού Αναστασίου, Αρχιεπισκόπου Αλβανίας,
--	---	--	--

		<ul style="list-style-type: none">• Μελετούν το δίλημμα του τρόλεϊ και να αντιλαμβάνονται τις συνέπειες που μπορεί να έχουν οι επιλογές τους.	<p>«Ειρηνικές φωνές από τους πνεύμονες των θρησκειών», (Συνύπαρξη, Εκδ. Αρμός, 2015, σελ. 13-42)</p> <ul style="list-style-type: none">• Να ορίσουν τον όρο οικολογική/περιβαλλοντική κρίση και να αναζητήσουν παραδείγματα.• Να συζητηθεί η συμβολή ιεραρχών στη συζήτηση για την προστασία του περιβάλλοντος (π.χ. Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος κ.ά.)
3ο Θ.Π. Ηθική και θρησκείες	<p>15. Η ιερότητα της ανθρώπινης ζωής</p> <p>16. Η έκφραση του θρησκευτικού συναισθήματος μέσω της Τέχνης: Το <i>αισθητικό</i> και το <i>ιερό</i> (Θεοτοκόπουλος, Καραβάτζιο, Ρέμπραντ)</p> <p>17. Από την <i>ιεροποίηση</i> στην <i>αποϊεροποίηση</i> της φύσης</p>	<ul style="list-style-type: none">• Εξετάζουν τις θρησκευτικές απόψεις για την αξία και την ιερότητα της ζωής.• Γνωρίζουν την τέχνη του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου που αναδεικνύει όχι το <i>αισθητικό</i> (ωραίο) που κυριάρχησε στην Αναγέννηση αλλά το <i>ιερό</i> που επανέρχεται με πάθος.• Συνδιαλέγονται στην προσπάθεια ερμηνείας ενός έργου τέχνης.• Διαμορφώσουν θετική στάση απέναντι στον ρόλο της τέχνης για την έκφραση του θρησκευτικού συναισθήματος ανάμεικτου με γήινα πάθη όπως στην περίπτωση του Καραβάτζιο.• Εξοικειωθούν με τη θρησκευτική ζωγραφική του Ρέμπραντ που επιχειρεί την απεικόνιση της σωματικότητας και του πνεύματος.• Γνωρίζουν πολιτισμικές και θρησκευτικές αντιλήψεις που θεωρούσαν ιερή τη φύση και να είναι σε θέση να τις συγκρίνουν με τη μηχανοκρατική αντίληψη για τη φύση έτσι όπως αυτή αναπτύχθηκε από την Επιστημονική Επανάσταση (17^{ος} αιώνας και έπειτα) και τη συνακόλουθη απερίσκεπτη εκμετάλλευσή της.	<ul style="list-style-type: none">• Δημιουργία, στο πλαίσιο ομαδοσυνεργατικής δράσης, ψηφιακής gallery με έργα του Δ. Θεοτοκόπουλου.• Ερμηνεία έργων του Θεοτοκόπουλου με τη συνδρομή του/της θεολόγου του σχολείου. <i>Η εκδίωξη των εμπόρων από το ναό και Ο άγιος Μαρτίνος και ο ζητιάνος.</i>• Συγγραφή, ατομικά ή κατά ομάδες, κριτικού κειμένου για τα παραπάνω συγκεκριμένα έργα τέχνης.• Προβολή και σχολιασμός της ταινίας για τον <i>El Greco</i> (2007) του Γιάννη Σμαραγδή. Ο σχολιασμός προτείνεται να γίνεται στο πλαίσιο ομάδων.• Παρακολούθηση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (εκθέσεων ζωγραφικής, προβολών, μουσικών παραστάσεων κ.ά.) στο Βυζαντινό Μουσείο με θέμα τη Θρησκευτική Ζωγραφική. Καταγραφή των παρατηρήσεων και διδακτική αξιοποίησή τους.• Αναζήτηση, ατομικά ή κατά ομάδες, αγιογραφημένων ναών σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, γειτονιάς, κ.ά. Παρουσίαση στην ολομέλεια, σχολιασμός και συζήτηση.

		<ul style="list-style-type: none">• Εξετάζουν προσπάθειες αναβίωσης της αίσθησης του ιερού και «επαναμάγευσης» του φυσικού κόσμου (π.χ. Ronald Dworkin).	<ul style="list-style-type: none">• Συνεντεύξεις από ανθρώπους της τέχνης της αγιογραφίας. Σχεδιασμός, ατομικά ή κατά ομάδες, του ερωτηματολογίου και επεξεργασία των απαντήσεων.• Εκπόνηση διαθεματικών/ διεπιστημονικών σχεδίων δράσης π.χ. του έργου του Καραβάτζιο <i>Το μαρτύριο του Αγίου Πέτρου</i>, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς καλλιτεχνικών μαθημάτων• Οργάνωση επίσκεψης στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας στην Κηφισιά, όπου ο ζωγράφος Αλέκος Φασιανός, αναφερόμενος στα κρίσιμα οικολογικά ζητήματα, έχει δωρίσει, τον πίνακα με τίτλο «Η Ιερότητα της Φύσης-η Απειλή», στον οποίο απεικονίζεται ένας ξυλοκόπος που ετοιμάζεται να κόψει το δέντρο της ζωής, εκεί που φωλιάζουν τα πουλιά.• Εξέταση αντιλήψεων, στις ανατολικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις, σχετικών με την αναγνώριση της ιερότητας της φύσης η οποία συνεπάγεται την εγγενή αξία της και την υποχρέωσή μας να τη σεβόμαστε.
--	--	--	--